

Treball de Fi de Grau

L'estat de la informació religiosa a Catalunya i Espanya. Una aproximació

Alumne

Jorge Pacheco Garcia

Tutora del TFG

Reyes Cavero

Tutora del Grau

Gemma Martí de Villasante

Blanes, Gener 2019

Nota d'agraïment

Dono per acabat aquest Treball de Fi de Grau després de gairebé quatre mesos de treball intens. He de dir que ha estat un període profundament enriquidor durant el qual he tingut l'oportunitat d'endinsar-me en el fenomen del periodisme religiós ajudat en tot moment per diverses persones sense les quals aquesta investigació no hauria assolit el rigor i la profunditat necessàries.

Vull donar les gràcies, doncs, als periodistes Jesús Bastante Liévana, Emili Pacheco Garcia i Míriam Díez Bosch per haver dedicat part del seu temps a contestat a les meves preguntes i compartir amb mi els seus valuosos coneixements en l'àmbit de la informació religiosa.

També vull agrair la participació de Teresa Pou, que em va atendre amablement a Sant Esteve de Palautordera a inicis del mes de novembre i va compartir amb mi la seva experiència al capdavant de Ràdio Estel durant l'etapa d'or de l'emissora.

A Mossèn Jordi Piquer i Quintana, que em va rebre molt afectuosament a la residència sacerdotal de Sant Josep Oriol per respondre a les meves preguntes i em va transmetre, amb gran humilitat i saviesa, algunes lliçons de periodisme que no oblidaré mai.

Finalment, vull manifestar també la meva gratitud a Reyes Cavero Vázquez, tutora d'aquest TFG, i Gemma Martí de Villasante, tutora del Grau, per la seva valuosa ajuda i motivació en tot moment.

Moltes gràcies a tots.

Blanes, 10 de gener de 2019

Resum: Aquest treball centra el seu estudi en analitzar la situació actual de la informació religiosa (IR) a Catalunya i també, malgrat que en menor mesura, a la resta de l'estat espanyol. Recollint les veus d'alguns dels principals experts en matèria religiosa i de diversos mitjans especialitzats, la investigació tracta d'explicar les peculiaritats que fan de la IR un material periodístic que, a més de tenir escassa valoració per part del públic, sovint s'ha vist sotmès als interessos de grups polítics i jerarquies eclesiàstiques. Algunes de les preguntes principals que guien la recerca són les següents: ¿La notícia religiosa és o pot ser abordada amb els mateixos criteris periodístics que altres seccions com ara la política, la cultura o l'economia? ¿Interessen al públic les notícies religioses? ¿La manera com se'ns ofereix actualment ajuda a entendre sense prejudicis el món de les creences? ¿És el periodista expert en IR un bon mediador entre les institucions religioses i el públic? ¿El fet religiós ha de tenir cabuda en els mitjans públics o exclusivament en els privats? ¿Quin és el futur de la IR?

D'altra banda, el treball no pot ni vol deixar de banda la proliferació a Catalunya, durant els darrers anys, d'un gran nombre de mitjans de comunicació dedicats a la IR. Des del tradicional full dominical, full parroquial o full diocesà, passant per diaris generalistes que tornen a apostar per la IR, fins a editorials, revistes i programes de televisió en canals públics i privats, l'ampli ventall de propostes que actualment es dediquen a la temàtica religiosa ens ofereix una oportunitat única per radiografiar el sector al mateix temps que ens permet interpel·lar una gran varietat d'experts.

Paraules clau: informació, religions, creences, periodistes, mitjans, experts, Catalunya

Abstract: This study is focused on an analysis of the current situation of religious information (RI) in Catalonia and to a lesser extent in the rest of Spain. By gathering the views of some of the leading experts in religious matters and of a number of specialist outlets, the research tries to explain the peculiarities that, as well as leading to it not being generally well-thought of, have led to RI often being subservient to the interests of political groups and ecclesiastical hierarchies. Some of the main questions that guide the research are: is religious news, or can religious news be, approached by journalists in the same way as news in any other area, such as politics, culture or the economy? Are the public interested in religious news? Does the way religious news is currently being presented help people to understand the world of belief without preconceptions? Is the expert religious journalist a good channel of communication between religious institutions and the public? Does the

religious fact have to be accommodated in public media or only in private media? What is the future of IR?

Neither does the work neglect the proliferation over recent years in Catalonia of outlets dedicated to RI. From the traditional Sunday parish or diocesan newsletter, to mainstream newspapers which are once again featuring RI, to publishers, magazines and television programs on state and privately owned channels, the wide range of coverage of religious themes offers us a unique opportunity to X-ray the area and to question a diverse range of experts.

Keywords: information, religions, belief, journalists, media, experts, Catalonia

Índex paginat

1. INTRODUCCIÓ.....	5
1.1. Objectius de la dissertació.....	7
1.2. Pla de treball.....	7
1.3. Fonaments del marc teòric.....	8
1.4. Justificació de la importància del tema.....	10
2. APROXIMACIÓ ALS TEMES DEL DISCURS.....	11
2.1. Definint la informació religiosa.....	11
2.2. Les llànties i el missal: la importància del vocabulari.....	13
2.3. El vaticanista, un professional peculiar.....	14
2.4. El capellà-periodista.....	16
3. MITJANS ESPECIALITZATS EN RELIGIÓ.....	19
3.1. Catalunya.....	19
3.2. Dos clàssics de la CCMA.....	20
3.3. El cas de Ràdio Estel.....	21
3.4. Altres mitjans de l'estat	23
3.5. Dues revistes pioneres.....	24
3.6. Revista <i>21</i> , cent anys d'història.....	24
3.7. Premis ¡Bravo!.....	27
4. PIONERS DEL PERIODISME RELIGIÓS.....	28
4.1. Cristianisme renovador: Roser Bofill i Llorenç Gomis:	28
4.2. Vaticanista singular: Antonio Pelayo.....	31
4.3. Capellà amb clergyman: José María Javierre.....	33
4.4. Un cronista humil: Jordi Piquer.....	35
5. CONCLUSIONS.....	41
6. BIBLIOGRAFIA / WEBOGRAFIA.....	44
7. ANNEXOS.....	49
7.1. Entrevistes íntegres.....	49

7.2. Altres pioners i referents del periodisme religiós.....	58
7.3. La religió als llibres.....	58
7.4. Les altres grans religions als mitjans.....	59

1. - INTRODUCCIÓ

El passat 8 d'octubre de 2018 el diari *Ara* obria la secció “Mèdia” fent-se ressó d'una notícia ben curiosa i, en certa manera, inaudita. La peça, que portava per títol “La religió esquerra els mitjans públics danesos” i firmada per Núria Masclans, es feia ressó de la polèmica sorgida a Dinamarca arran del darrer contracte signat entre el ministeri de Cultura i RD, la corporació de ràdio i televisió d'aquell país. El document signat per les dues parts instava l'empresa pública de comunicació a «posar l'accent en les “arrels cristianes” de la societat danesa». La iniciativa, segons la notícia, tenia «l'empremta del Partit Popular Danès (DF), una formació antiimmigració» gens partidària de la multiculturalitat que aporta la població immigrant.

Com que em trobava en ple inici d'aquest TFG, la notícia em va generar inquietud. No tant per la preocupant deriva fonamentalista que es despenia de la proposta del Partit Popular Danès, sinó més aviat per la constatació que sovint la relació entre religions i mitjans acaba resultant conflictiva. De manera que no vaig poder evitar plantejar-me una sèrie d'interrogants: ¿Fins a quin punt un ens públic de comunicació ha d'«incidir» en les arrels religioses d'una determinada societat? ¿No seria més adient informar sobre temàtica religiosa sempre des d'una perspectiva aconfessional? ¿Per què la informació religiosa (d'ara en endavant IR) és sempre tan susceptible d'adquirir un caràcter polític, és a dir, de ser emprada per legitimar postures fonamentalistes?

Durant les dècades de 1980 i 1990 semblava que gran part de la premsa «oficiosament catòlica» de l'estat espanyol —així ho feia constar un lector del diari *El País* a la secció de Cartes al Director el març de 1985—, tendia a «dissimular els conflictes i edulcorar les posicions» pel que feia a les informacions de caire religiós que oferia a les seves pàgines. No en va, l'any 1997, a l'obra *Últimas noticias sobre el periodismo*, l'assagista i escriptor italià Furio Colombo posava el dit a la nafra afirmant, entre altres crítiques, que «alguna cosa mantene al periodismo religioso por debajo de la práctica normal periodística de la investigación».

A finals de la dècada de 1990, les prediccions d'un bon nombre d'experts i analistes vaticinaven que la creixent secularització de les societats modernes acabaria provocant una inevitable desaparició de les religions. Alguns estudis fins i tot van arribar a la conclusió que la persistència de les religions a les societats modernes ja havia esdevingut un fenomen purament «emocional i banal». Una afirmació no compartida per l'historiador aragonés Julián Casanova, que en un article publicat al diari *El País* l'any 2007 deia que «hay datos que prueban que la religión es, en muchas sociedades, más predominante que hace unas décadas, que crece en casi todos los países el número de personas que se definen “religiosas” y que los medios de comunicación dedican mucha más información que antes a los líderes y movimientos religiosos».

En el cas de Catalunya, tal com apuntava la periodista especialitzada en religió Míriam Díez Bosch en un article de 2014 a la revista *Capçalera*, «la salut dels mitjans de comunicació especialitzats en religió no va de capa caiguda sinó que reneix». Dins de l'ampli ventall de mitjans, tant els dedicats a la IR com els generalistes, hi ha cada cop més professionals interessats a afrontar i donar a conèixer notícies en tot el seu abast, és a dir, amb un esperit més crític que durant les darreres dècades del segle passat. En aquest sentit, destaca el cas de *Religión Digital*, un mitjà alternatiu caracteritzat per una línia editorial que, segons altres mitjans religiosos de caire més conservador, és «incompatible amb la fe de l'església catòlica» pel seu caràcter «irreverent i blasfem». El cert és que, tal com deia Albert Sáez en un dels articles que ens serveixen com a referent teòric d'aquest TFG, encara hi ha la impressió que «alguns sectors de l'Església sembla que vulguin tenir només catòlics periodistes, i no accepten periodistes catòlics».

En el nostre treball parlarem de tot això a mesura que siguem capaços de confrontar i analitzar la tasca de periodistes i mitjans de tots els perfils possibles. La seva paraula serà fonamental en tant que ens ajudarà a sondejar el verdader estat de la IR, el seu pes dins la societat i, en definitiva, el seu valor periodístic, que amb raó o sense, ha estat tantes vegades qüestionat o menystingut.

1.1. Objectius de la dissertació

Objectius generals:

L'objectiu principal és aportar una visió clara de l'evolució de la temàtica religiosa als mitjans de comunicació de l'estat durant les darreres quatre dècades fins el moment actual, a partir dels mitjans existents i de la visió d'alguns dels professionals que s'hi dediquen.

Objectius específics:

- Analitzar la manera d'informar per part d'alguns dels mitjans més rellevants en IR així com altres generalistes.
- Comprovar si encara són vigents algunes idees i/o afirmacions en la línia del que apuntava Furio Colombo fa dues o tres dècades en relació amb la IR.
- Entrevistar a fons a alguns dels més reputats periodistes experts en IR i analitzar-ne els perfils.
- Arribar a unes conclusions finals.

1.2. Pla de treball

Es planteja el següent procediment:

Des del 25 de setembre fins el 7 d'octubre:

Elaboració de la primera proposta de TFG, la qual inclou: elecció de tema (preguntes generals que guien la recerca, coneixements previs de la temàtica triada, motivació) i títol, justificació de l'interès, referents teòrics, objectius, metodologia i planificació.

Des del 8 fins al 31 d'octubre:

Elaboració del primer lliurament del TFG, cosa que implica la redacció dels primers apartats de la dissertació, com ara portada, resum, paraules clau, índex paginat, objectius

generals i específics, justificació de la importància del tema, bibliografia, inici de la investigació i l'anàlisi dels diversos referents teòrics, descripció dels mètodes de recollida d'informació i redacció del primers apartats/capítols.

Des de l'1 fins el 30 de novembre:

Període dedicat a enllestir el segon lliurament de la dissertació, la qual cosa implica la redacció i entrega d'una primera versió del treball. En aquest document, la major part dels continguts ja ha de ser present, de manera que es pugui disposar d'una primera versió global de la feina feta.

Des de l'1 de desembre fins el 10 de gener:

Un cop superades les entregues parcials, durant aquest període s'haurà de dur a terme el tancament del TFG. Serà el moment, doncs, d'implementar millores, revisar a fons tots els aspectes formals i definir les conclusions finals, sempre amb les orientacions i el vistiplau de la tutora del TFG de cara al lliurament final en format PDF.

Entre l'11 i el 20 de gener:

Preparar, enregistrar, editar i penjar el vídeo corresponent a la presentació virtual a l'eina establerta a l'aula amb aquest fi.

1.3. Fonaments del marc teòric

Resulten crucials per aquesta investigació els abundants estudis realitzats per Míriam Díez Bosch: "Perfil del informador religioso especializado en el Vaticano" ens acostava a la figura del vaticanista, un tipus de professional específic que resulta imprescindible per entendre l'àmbit de la IR, especialment quan ve donada des de la Santa Seu. Un altre dels textos és "La informació religiosa. Hacia una naturalización del periodismo religioso en los medios", el qual ens serveix com a punt de partida a l'hora de plantejar definicions plausibles i ben fonamentades de l'objecte d'estudi. Díez Bosch, que és també professora de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna de la Universitat Ramon Llull i directora de l'Observatori Blanquerna de Comunicació, Religió i Cultura, ha esdevingut en els darrers anys una de les principals referents d'aquest àmbit a Catalunya, de

manera que les referències a la seva obra no es limiten a aquest article. Per explorar el panorama comunicatiu català en temàtica religiosa, ens basarem en bona mesura en “Qüestió de fe” —ens hi hem referit a la introducció— un reportatge de Díez Bosch que traça un recorregut exhaustiu pels diferents mitjans de comunicació de temàtica religiosa a Catalunya.

Furio Colombo és un dels principals referents teòrics en els quals ens basarem per dur a terme la investigació. Concretament, a partir d'un dels capítols del seu llibre *Últimas noticias sobre el periodismo* (Anagrama,1997). Es tracta d'un capítol titulat «La noticia religiosa» en què l'assagista i escriptor elabora una sèrie d'afirmacions crítiques en relació amb la forma com la notícia religiosa havia esdevingut un material periodístic infravalorat i, sobretot, mancat de «el interés de mediar con el público tanto desde el punto de vista de la comprensión (¿qué quiere decir exactamente la “cultura de la muerte”?) como desde el punto de vista de las implicaciones sociales, de las consecuencias jurídicas, de las influencias políticas». L'objectiu és contrastar aquestes crítiques amb els temps actuals i veure fins a quin punt mantenen o no la seva vigència.

També farem servir com a referència un extens article d'Albert Sáez publicat l'any 2000 al número 99 de la revista *Capçalera*, publicació editada pel Col·legi de Periodistes de Catalunya. L'article, que du per títol «Informació religiosa i pensament únic», és una conversa a fons entre Josep Bigordà i Albert Sáez sobre el periodisme i la IR. L'intercanvi d'idees posa el focus en algunes qüestions pertinents per aquesta dissertació, com ara les paraules de Sáez quan deia, «alguns sectors de l'església sembla que vulguin tenir més catòlics periodistes que periodistes catòlics». D'altra banda, la peça parteix de la constatació que aleshores la major part dels diaris catalans ja havien suprimit les seves respectives seccions de religió.

“El hecho religioso y su tratamiento periodístico”, un document acadèmic elaborat per María José Pou Américo, de la Universitat de València, també serà un referent tant pel seu enfocament crític com per l'àmplia visió que ens ofereix respecte a l'evolució del tractament del fet religiós a la premsa espanyola durant l'últim segle. Coincidint en bona mesura amb l'anàlisi de Furio Colombo, Pou sosté que «las creencias, las prácticas de la fe y la vida de las comunidades religiosas constituyen una realidad compleja cuya presencia en los medios de comunicación no siempre es satisfactoria ni se ve sometida a los mismos criterios que se aplican a los demás contenidos periodísticos».

1.4. Justificació de la importància del tema

La IR no sembla, d'entrada, un tema gens atractiu des del punt de vista periodístic. En primer lloc, perquè no és una temàtica tractada amb gaire freqüència pels mitjans generalistes, els quals, segons Paco Niebla, de l'Agència EFE, «no tenen en compte actualment la informació de valors, entre altres coses perquè aquesta no genera titulars susceptibles de ser mercantilitzats». També hi influeix la indiferència general que suscita el fet religiós, sovint considerat pel públic com a quelcom propi de persones reaccionàries i d'idees retrògrades. Si a això afegim la mala premsa que té l'església catòlica al nostre país, així com la incultura religiosa general, qualsevol que tingui unes certes pretensions periodístiques trobarà més factible dedicar-se a política, esports, o fins i tot al periodisme cultural.

D'altra banda, tal com deia el periodista Enric Juliana, «les imatges, els conceptes, les paraules, el domini del vocabulari de la religió, cada cop s'ha anat diluint més, i per tant, molts periodistes, sobretot periodistes joves, en aquests moments tenen una dificultat objectiva de dominar un llenguatge que no ha estat suficientment transmès».

No obstant les dificultats assenyalades, el cert és que, si deixem de banda els prejudicis, ens adonarem que també és possible apropiarse a les religions sense la necessitat de ser creients, simplement per pur interès intel·lectual. De fet, segons Míriam Díez Bosch, «la informació religiosa és religiosa pel tema que tracta, no pel subjecte que la realitza».

Convé tenir present, per tant, que tal com ens deia el periodista Jesús Bastante a l'entrevista que ens va concedir durant aquesta investigació, «la informació religiosa és una molt bona escola periodística, ja que el fet religiós impregna gairebé tots els àmbits de la vida». No en va, segons remarca Bastante, «parlar de religió és també parlar de cultura, de política, d'intrigues, d'art i de valors». Comprendre el pes que té el fet religiós dins la nostra cultura, la seva «profunditat històrica» que diria Enric Juliana és, per tant, un dels millors antidòts per posar-nos a resguard de qualsevol forma de fanatisme que es vulgui imposar en nom de la religió. Per descomptat, aquests arguments contribueixen a fer més atractiva una matèria que d'entrada no ho és per tothom.

Pel que fa a l'interès personal que m'ha portat a dur a terme aquesta investigació, he de dir que les meves inquietuds en aquest àmbit varen començar sobre l'any 2014, just en el moment en què vaig començar a col·laborar amb la revista *Foc Nou*, un mitjà editat a Barcelona que, amb quaranta-cinc anys d'història, ha esdevingut un dels principals referents en IR a Catalunya. Al llarg d'aquests quatre anys, no he deixat de plantejar-me qüestions relacionades amb el que és o hauria de ser una IR compromesa, de qualitat i amb vocació de servei públic. De manera que crec que les humils aportacions d'aquest TFG sobre l'objecte d'estudi poden beneficiar, en primer lloc, a futurs professionals de la comunicació que tinguin interès per conèixer algunes idees bàsiques al voltant de la temàtica religiosa. Per descomptat, la investigació també em serà útil al llarg de la meva trajectòria professional.

2. APROXIMACIÓ ALS TEMES DEL DISCURS

2.1. Definint la informació religiosa

Són moltes les veus que coincideixen en afirmar que la cobertura de la temàtica religiosa és particularment difícil de realitzar, d'entendre i de valorar. I ho és per diverses raons. Hi tenen molt a veure, d'entrada, els prejudicis que, tal com va assenyalar Stewart M. Hoover, consideren la religió com a «categoria residual de la vida» fins a altres consideracions com ara les de Furio Colombo quan deia «algo mantiene al periodismo religioso por debajo de la práctica normal periodística de la investigación».

No obstant això, convé tenir en compte alguns aspectes assenyalats pel sacerdot i periodista Manuel Mª Bru. En primer lloc, per a informar de l'experiència religiosa cal una certa predisposició, una sensibilitat especial, «una mirada a la realidad con suficiente horizonte en su enfoque». En segon lloc, sovint es té la impressió que el llenguatge religiós i el llenguatge dels mitjans de comunicació són incompatibles, cosa que no ha de ser necessàriament certa. Si bé en nombroses ocasions s'han produït (i es produeixen encara) malentesos, recels i desconfiances mútues entre mitjans de comunicació i Església, aquestes diferències no haurien de fer impossible el diàleg entre ambdues parts. Tal com va dir Sant Joan Pau II, «en muchas amistades profundas son precisamente las diferencias las que alientan la creatividad y mantienen los lazos. La cultura del memorial de la Iglesia puede salvar a la fugacidad de la noticia que nos trae la comunicación moderna, del olvido que corroe la esperanza; los medios, en cambio, pueden ayudar a la Iglesia a proclamar el

Evangelio en toda su perdurable actualidad, en la realidad de cada día de la vida de las personas».

En aquest punt, Manuel de Bru aporta un matís important: si en les paraules de Joan Pau II reemplaçéssim “Església” i “Evangeli” per “comunitat creient” i “missatge religiós” respectivament, la consideració del pontífex esdevindria real i necessària ja que serviria per a parlar de la «cultura religiosa en general», cosa que ens podria estalviar, d'altra banda, el fet de caure en certs prejudicis en relació a la informació religiosa.

Tanmateix, apartem per un moment aquestes valoracions i passem a enumerar algunes de les definicions més plausibles del que és o hauria de ser la informació religiosa. José Luís Martín Descalzo (Madrirdejos, 1930 - Madrid, 1991) capellà, escriptor i periodista religiós amb una llarga trajectòria, va dir que la IR «es una parcela de actualidad», de manera que l'informador religiós seria «un professional que informa de una parcela de actualidad: la religiosa».

Per la seva banda, el teòleg i escriptor Fernando Donaire Martín ofereix una altra definició, bastant acceptable, segons la qual l'informador religiós ideal és aquell professional no necessàriament creient (però sí amb una “sensibilitat especial” per al fet religiós) capaç d'informar amb la deguda preparació «y que pueda lanzar puentes hacia otras realidades».

Però d'entre totes les definicions, potser la més destacable és la que ofereix la UCIP (Unión Católica Internacional de la Prensa), segons la qual informació religiosa és «una información periodística como las demás, en la cual la investigación, la selección, el tratamiento y la publicación giran en torno al interés del público y no de una fuente de información». A més, «las informaciones religiosas son aquellas que se refieren a diversas sociedades religiosas o a las relaciones entre estas y la sociedad civil: tales noticias asumen lo religioso como un hecho social, ligado a la historia de los hombres y no como un hecho profundo ligado a la historia del alma». Per tant, en qualitat de notícia, la informació religiosa «informa sobre nuevos acontecimientos que resultan de actualidad para el público al que se dirige». A aquesta definició, Míriam Díez Bosch afegeix una altra consideració: «per arribar a un estàndard d'excel·lència, és necessari que aquesta informació, com qualsevol altre, sigui exacta, objectiva, completa i comprensible».

Comprensibilitat. Aquest és un aspecte clau per a informar sobre religió. En l'actualitat moltes veus coincideixen en afirmar que la cultura religiosa del públic és escassa. Per al periodista Emili Pacheco, presentador del programa *Paraules de Vida* i director de la revista *Foc Nou*, «la incultura sobre el fet religiós potser és deguda al fet que aquest tipus d'informació es deixa de banda als mitjans amb més audiències, i la informació religiosa només omple portades i obre telenotícies quan són fets negatius que afecten l'Església com a institució».

La UCIP assumeix la poca coneixença del fet religiós per part del públic, per això adverteix que «la explicación es parte integrante de la información: esta consiste en complementos informativos necesarios para la comprensión de la noticia». Si bé afirma que la principal funció del periodista és informar, Jesús Bastante, redactor en cap de *Religión Digital*, especifica que «dentro de la información, por supuesto, se incluye la 'formación'. Pero no somos profesores, ni doctores en Teología. Creo que sí está en nuestra mano fomentar una cultura del diálogo y la tolerancia, también en materia religiosa, especialmente en un país como el nuestro, donde hasta hace poco estábamos acostumbrados a que solo hubiera una religión».

2.2. Les llànties i el missal: la importància del vocabulari

Al punt 1.4. hem fet referència a la necessitat que té el periodista religiós de dominar un vocabulari específic. Segurament són molts els professionals que, havent arribat a aquest àmbit informatiu sense haver-ho previst, en adonar-se de les seves mancances en aquest aspecte, s'han vist en la necessitat de treballar uns coneixements que esdevenen condició *sine qua non* d'un periodista religiós. Assolir aquest vocabulari és, a banda d'un repte, una oportunitat única d'eixamplar la seva cultura general. Teresa Pou, que durant la dècada dels 1990 va dirigir l'emissora Ràdio Estel i el programa *Signes dels temps* de TV3, sol posar com a exemple d'això un examen de selectivitat en què es parlava d'aquell vers de la cançó "La tieta" de Joan Manuel Serrat, que deia «hi ha un missal adormit damunt de la tauleta» i els alumnes no sabien què era un missal. «És evident», sosté Pou, «que, més enllà de la creença personal, t'has de preparar, la qual cosa et dona molt cultura».

Teresa Pou, confessa que va entrar en el món de la IR gairebé per casualitat, sense disposar dels coneixements elementals. «Durant els inicis, la meva feina al *Diari de Barcelona*, (posteriorment anomenat *Nou Diari*) era proposar temes religiosos a la redacció.

Inicialment va ser com una “entrada triomfal” ja que a l’endemà d’haver començat ja sortia en portada perquè eren les eleccions a la Conferència Episcopal Espanyola i Ricard Maria Carles tenia possibilitats d’entrar-hi. Aleshores jo no sabia ni què era un conclave ni res de tot això. Perquè per molt que jo fos cristiana i vingués d’una família catòlica... d’aquí a ser periodista especialista en religió hi ha un salt brutal. Tu pots tenir una experiència personal amb la fe, però per exercir has de tenir una formació acadèmica concreta, si no, és impossible. Per tant, als inicis em vaig haver d’informar moltíssim».

Poder exercir treballar al costat d’experts de la IR com Albert Sáez, Francesc Romeu o Santiago Ramentol va ser decisiu per a Teresa Pou ja que «eren persones de les quals podies aprendre molt, gent molt bona professionalment en el sentit global de la professió periodística, gent que per mi van ser referents en aquest món del periodisme religiós. Eren persones modernes, que entenien el periodisme tal com jo l’entenia, de manera que de seguida em vaig adonar que al seu costat podria aprendre molt».

La temàtica religiosa destaca pel fet que, tal com ens deia Emili Pacheco a l’entrevista que vàrem mantenir amb motiu d’aquesta investigació, és un àmbit que compta amb molts i molt bons professionals. Que hi hagi experts que destaquen per la seva excel·lència és sense dubte un factor clau per fer-nos entendre que des del punt de vista periodístic el tema religiós no ha de ser menystingut.

Alguns experts coincideixen a assenyalar que existeix una queixa generalitzada quant a la insuficient formació dels periodistes de temàtica religiosa. Teresa Pou va presentar durant molts anys la missa del Gall a TV3. Quan li van demanar si podia presentar-la, venien d’una retransmissió anterior en què la periodista parlava de les “llenties” restaurades a la basílica de Montserrat. Malgrat que el que havia estat restaurat eren les llànties, la reportera va anar dient les “llenties” durant tota la celebració. Aleshores, segons rememora Pou, des de TV3 van dir: «La missa del gall l’ha de fer algú que hi entengui perquè no ens podem permetre aquestes rellicades tan vergonyoses».

2.3. El vaticanista, un professional peculiar

A finals del mes d’agost de 2018 la majoria dels mitjans de comunicació, tant els dedicats a la temàtica religiosa com els generalistes, es feien ressò d’un complot sense precedents en el si de l’Església Catòlica. Carlo María Viganò, exnunci a Washington entre 2011 i 2016, va

publicar una carta-informe amb la qual acusava públicament el papa Francesc d'encobrir els abusos sexuals perpetrats pel cardenal nord-americà Theodore McCarrick. Alguns periodistes com ara Daniel Verdú, de *El País*, van coincidir en afirmar que es tractava d'una bomba «cuidadosamente diseñada» per fer-la explotar contra el pontífex en un moment clau, quan aquest es trobava a Irlanda demanant perdó en nom de l'Església a víctimes d'aquell país. Míriam Díez Bosch, des de *elnacional.cat*, va qualificar la situació com d'autèntica rebel·lió interna, de «batalla en tota regla» orquestrada per un nombrós grup de detractors ultraconservadors que des de les més altes jerarquies eclesials d'EEUU pretenien enderrocar el papa. Per la seva banda, mitjans com *eldiario.es*, o *Vida Nueva*, fent-se ressò del que publicava l'Agència Associated Press, destacaven el fet que la carta-informe de Viganò havia comptat amb la inestimable col·laboració de Marco Tosatti, «uno de los vaticanistas más furibundamente anti-Bergoglianos», en paraules de Jesús Bastante. Al marge d'editar el text perquè fos més viable des del punt de vista periodístic, Marco Tosatti es va encarregar de buscar posteriorment mitjans disposats a publicar el document en la seva totalitat a fi de provocar l'efecte desitjat, que no era altre que forçar la dimissió de Francesc. Si hem fet referència a aquest complot organitzat contra el papa és per la senzilla raó de portar a col·lació la figura del vaticanista i la gran capacitat d'influència que aquest professional de la IR pot arribar a acumular fruit dels seus contactes i la seva estreta relació amb les més altes instàncies eclesiàstiques. No debades, Marco Tosatti és —o si més no ha estat fins ara— un dels més reputats vaticanistes de les darreres dècades. Escriu sobre religió i el Vaticà des de 1981 i col·labora amb *La veritat*, un mitjà caracteritzat pel seu to crític i bel·ligerant contra el papa Francesc. El cert és que el complot orquestrat a partir de la carta de Viganò en què va participar Tosatti exemplifica millor que cap altre la idea que assenyalava Míriam Díez Bosch, segons la qual els vaticanistes s'han convertit no només en informadors sinó també en protagonistes de la informació vaticana.

Tanmateix, el cas Tosatti i la seva implicació en l'informe Viganò constitueix una excepció i no hauria d'entrebolicar, al nostre parer, la fascinant figura del vaticanista, el qual té, en paraules de Díez Bosch, «una curiositat immensa sobre religió i espiritualitat i, en general, els informadors sobre religió posseeixen un alt sentit de la justícia». «La seva peculiaritat» afegeix, «fa d'ells un sector que conserva el prestigi del bon periodisme, aquell que va a la recerca de la veritat, que és constant, que conrea les fonts i mostra respecte pel seu públic».

Tal com deia l'any 2012 al programa *Signes del temps* la periodista i escriptora Marta Nin, que treballa a Roma per a diversos mitjans com a corresponental del Vaticà, «vaticanista és un

periodista especialitzat en informació vaticana. Tots els mitjans de comunicació italians tenen un vaticanista. A Catalunya, normalment els corresponents que fan informació des de Itàlia també cobreixen el Vaticà. Però si pensem que en un país com Itàlia per cada mitjà —no només en premsa escrita sinó també televisions i ràdios— hi ha un periodista especialitzat en informació vaticana, ens podem imaginar l'allau d'informació que hi ha dins del Vaticà».

Els vaticanistes han de complir les condicions de ser acreditats a la Santa Seu a més de viure o freqüentar Roma. Si bé poden ser classificats segons diverses tipologies, segons remarca Díez Bosch, aquests experts tenen en comú entre ells alguns elements com ara (traducció pròpia) «passió per l'intrigant món vaticà. Pacència per endinsar-se en els entramats d'una de les institucions més complexes del món. Tacte i olfacte periodístic per detectar on resideix la notícia». Entre els vaticanistes hi ha persones molt diferents, gent d'una gran diversitat de procedències «creients, no creients, tot i que els vaticanistes de més volada i de més experiència solen ser els italians i els nord-americans», remarca Marta Nin.

La Santa Seu és un epicentre informatiu sovint convuls i agitat que requereix no només perícia per part dels periodistes. Deia Furio Colombo a *Últimas noticias sobre el periodismo* que aquest tipus de professional «está condicionado evidentemente por la relación constante con una autoridad desproporcionadamente grande respecto al paisaje informativo en el que está operando». Segons Colombo, la tasca exigida al vaticanista és gairebé impossible per la seva complexitat, ja que se li requereix, d'una banda, la distància i «la capacidad de información desapasionada y completa del correspondal de política extranjera». Aquesta capacitat implica conèixer i valorar diferents personatges, corrents, centres de poder i d'influència, «líneas de contraste interno, procesos de agregación y contraposición que inducen a determinadas tomas de posición». D'altra banda, el vaticanista ha d'estar en possessió d'una bona cultura especialitzada que li permeti poder explicar, il·lustrar, aclarir al públic textos teològics i relacionar-los amb documents precedents, «con tendencias emergentes, con los datos culturales más generales del ambiente religioso del que emana la noticia» (Colombo, 1997).

2.4. El capellà-periodista

Pere Casaldàliga, missioner claretia i bisbe emèrit de São Félix do Araguaia, sempre ha estat un gran comunicador. Tal com jo mateix vaig escriure en un editorial a la revista *Foc Nou* el

mes de febrer de 2018 amb motiu del seu noranta aniversari, gràcies a aquesta faceta, Casaldàliga va aconseguir, des dels primers anys al Mato Grosso, generar consciència sobre el problema de la terra a Amèrica Llatina, a més d'aconseguir la solidaritat i el suport de bisbes, sacerdots i comunitats cristianes d'arreu del Brasil. Deia el periodista Francesc Escribano en el seu llibre *Descalç sobre la terra vermella*, que «la voluntat d'escriure i publicar ha estat un dels fets diferencials que ha marcat tota la vida del missioner». Casaldàliga sempre ha dit que hi ha moltes prelatures al Brasil que, malgrat haver viscut situacions de duresa extrema, mai no les han posat per escrit. «Nosaltres», deia el bisbe, «des de São Félix som coneguts arreu perquè ens hem preocupat de publicar tot el que hem anat vivint. És, com deia Jesús, una manera de cridar des de les teulades». Si bé per diverses circumstàncies Casaldàliga només va exercir com a periodista durant un breu període de temps —després del concili Vaticà II i abans de marxar al Brasil com a missioner—, en l'àmbit del periodisme religiós fins ara ha estat molt freqüent trobar la doble vocació capellà-periodista.

La vocació pastoral dels capellans implica un afany i, en certa manera, una habilitat innata per comunicar. En opinió de Míriam Díez Bosch, «sembla evident que la formació que han rebut els sacerdots és una excel·lent carta de presentació per a bregar amb la informació religiosa. Conec molts d'ells que són molt bons i tenen precisió de llenguatge. A vegades noto un cert anticlericalisme precisament en ells, o una mena de superioritat moral pel fet de conèixer el camp en què es mouen. Però habitualment són una bona basa».

Segons Jesús Bastante, la doble vocació capellà-periodista «és una realitat que es donava especialment feia uns anys. En l'actualitat, cada cop són més els periodistes que decideixen dedicar-se, des del periodisme, a aquesta especialitat. Intentar dur a terme dues vocacions, si de veritat ho són, no sé si és beneficiós per ambdues. Tot i que he de reconèixer que hi ha magnífics periodistes que, a més, són capellans». En la mateixa línia, Díez Bosch assenyala que «aquesta tendència està començant a transformar-se amb l'accés de laics preparats per a la funció d'informador religiós i amb l'auge de les escoles i centres de formació en aquest sentit. Perquè l'informador religiós és primer de tot un informador. Ha de conèixer l'estructura de la notícia i tenir sensibilitat per captar on s'amaga la notícia religiosa».

Per la seva banda, Emili Pacheco aporta una altra possible explicació al respecte: «Potser abans als sacerdots es formaven també en aquesta vessant més periodística per poder explicar la feina que feia l'Església. També és cert que aquesta institució s'ha dotat de

mitjans de comunicació propis i això ha fet que, a banda de tenir periodistes laics, també tingui periodistes que són capellans. En aquest cas, serveixen de suport als laics que fan informació, sobretot quan s'expliquen determinats temes que poden ser més complexos, com ara la celebració d'un sínode de bisbes o el conclave que escull un Papa».

Per a Teresa Pou, el que hi ha al darrera d'aquest afany comunicatiu són «les ganes d'arribar al món, d'arribar a tothom, de compartir i fer arribar el missatge de l'Església. Potser per això molts mossens tenen la voluntat d'arribar al poble a través dels mitjans». D'altra banda, l'Església és un context idoni per a forjar la vocació periodística, ja que com a institució sempre ha manifestat l'interès de dotar-se de mitjans propis, cosa probablement deguda al fet que durant algunes dècades els mitjans generalistes han deixat de banda la informació religiosa. Segons sosté Pou «venint de l'època de la dictadura franquista, molts associaven la religió amb el nacionalcatolicisme, col·locaven tot el món de l'Església dins el mateix sac. I, de fet, encara persisteix dins la societat aquesta tendència a rebutjar tot allò que fa olor a església», afirma l'exdirectora de Ràdio Estel.

Tanmateix, potser la persona més indicada per respondre aquesta pregunta seria algú amb l'experiència de Mn. Jordi Piquer, periodista i prevere que durant molts anys dirigí la secció de religió de *La Vanguardia*. Piquer considera que «en certa manera, la informació religiosa és una funció dels laics, és treball dels periodistes. Però en un determinat moment del Concili (Vaticà II), a més de grans periodistes, com ara Henry Fesquet, de *Le Monde* (per parlar de l'àmbit francès), o altres d'aquí, com ara José Luís Martín Descalzo o Ramon Cunill, aquests sacerdots van agafar la informació potser perquè també tenien una vocació d'escriure, d'informar. I d'altra banda, era un moment en què no hi havia gaires laics formats en qüestions religioses. N'hi havia ben pocs, i al mateix temps, hi havia una necessitat informativa, de manera que calien persones que la poguessin cobrir. Els sacerdots que havíem fet estudis de periodisme i sentíem aquesta vocació, o aquest “virus” de la informació, vam tenir l'oportunitat de treballar una mica. Però el cert és que molt abans del Concili a Catalunya ja hi havia figures de gran nivell com ara Manuel Brunet, que firmava “Romano” i feia cròniques, entre altres mitjans, a *El matí*, un diari català d'inspiració catòlica. Al mateix temps, també hi havia laics que escrivien sobre temes religiosos, com per exemple Llorenç Gomis, fundador de la revista *El Ciervo*, una publicació anterior al Concili».

3. MITJANS ESPECIALITZATS EN RELIGIÓ

3.1. Catalunya

El fet religiós interessa cada cop més i la presència de mitjans que s'hi dediquen va en augment. Si aquests mitjans han proliferat és perquè hi ha un interès per part de l'audiència. Internet i les noves tecnologies, que han abaratit enormement els costos de producció dels mitjans (a diferència dels mitjans en paper, els digitals no comporten gairebé costos pel que fa a la distribució i impressió), han propiciat la creació de nombrosos portals informatius en tots els àmbits. I en aquest aspecte, la religió no ha estat una excepció. Els mitjans ja existents, per la seva banda, s'han adaptat als nous temps. Veiem-ne alguns casos significatius.

Tal com deia Emili Pacheco, l'Església, per bé o per malament, és generadora de molta informació. En aquest sentit, pel que fa a Catalunya, destaquen publicacions com ara el full dominical, el full parroquial o el full diocesà, que sumen una tirada de 100.000 exemplars entre les onze diòcesis catalanes. Com a detall anecdòtic, podem remarcar que el full de Barcelona, que s'edita des de 1890, és el més antic de l'estat espanyol. Una altra dada a destacar és que nou d'aquestes diòcesis ofereixen full dominical en versió digital, recollits tots a la web de la Conferència Episcopal Tarraconense.

Catalunya Cristiana, present a la majoria de les parròquies, és el setmanari editat des de l'Arquebisbat de Barcelona i va ser fundat el 1979 pels sacerdots Mons. Joan Jarque i Mn. Francesc Malgosa. En el cas del bisbat de Girona, destaca la seva revista en paper, *El Senyal*, «una publicació mensual que informa dels esdeveniments que configuren la vida de la diòcesi de Girona». *Església d'Urgell* i *Església de Tarragona* són les respectives revistes d'aquests altres bisbats. Un altre aspecte a assenyalar és l'aposta de les diòcesis catalanes pel que fa al programes de ràdio i televisió, una manifestació de l'incontestable interès que aquestes circumscripcions eclesiàstiques mostren per l'aspecte comunicació. Així, en el cas del Bisbat de Girona, el primer en apostar per la ràdio, a la seva web destaquen programes com ara *Església viva*, presentat per Àngel Rodríguez Vilagran i emès a través de nombroses emissores locals arreu de Catalunya). El programa a la Cadena Cope porta per nom *El mirall* i també es pot escoltar per Internet a la web del Bisbat.

D'altra banda, durant la darrera dècada hem assistit al naixement i consolidació de dos mitjans que, amb les seves característiques particulars, han esdevingut referents en els seus respectius àmbits. D'una banda, *Flama*, agència cristiana de notícies que «va a càrrec de la subfederació dels equips de Pastoral de la política i de la Comunicació de la federació de cristians de Catalunya». Flama posa èmfasi en les dimensions positives de l'acció eclesial i social i està «al servei de l'Església catalana i de Catalunya». Per altra banda, hi ha el cas de *Catalunya Religió*, un portal digital que va néixer el 2009 fruit de la constatació que el fet religiós té una forta implantació en el debat públic. Dirigit per Jordi Llisterra, el portal és una «iniciativa promoguda des de grups laics amb la complicitat de diverses institucions religioses presents a Catalunya».

Pel que fa a diaris generalistes, rotatius com ara *El Periódico*, *El Punt Avui*, *La Vanguardia* (amb dues pàgines dedicades a la religió cada diumenge) i *Ara* tornen a recuperar espais per a la religió i compten amb els seus respectius experts en matèria religiosa.

3.2. Dos clàssics de la CCMA

Hi ha dos programes de la Corporació Catalunya de Mitjans Audiovisuals que per la seva dilatada trajectòria mereixen una menció especial: *Paraules de vida*, de Catalunya Ràdio, i *Signes dels temps*, de TV3.

Dirigit i presentat per Emili Pacheco, *Paraules de vida*, s'emet el diumenge a una hora ben matinera —entre les 5:30 i 6— i ofereix un repàs setmanal de les notícies més importants que genera l'Església, tant a Catalunya com a la resta del món, amb especial atenció per la tasca social i solidària tant d'Església com de les ONG i altres moviments cristians. Al llarg de la seva història, el programa ha tingut quatre presentadors: Francesc Romero, Francesc Rosaura, Montse Girbau i Emili Pacheco. Està estructurat en tres parts. L'entrevista inicial a càrrec, el comentari d'actualitat del capellà i periodista Francesc Romeu i la carta dominical de l'Arquebisbe de Barcelona, que en aquests moments és Joan Josep Omella.

Un altre clàssic amb una llarga trajectòria a TV3 és *Signes dels temps*. Estrenat el 1986, el programa acaba de celebrar els seus trenta-dos anys d'història. Amb un to serè i reflexiu, aquest magazín, que ha estat presentat Ester Romero, Teresa Pou i Francesc Rosaura, ofereix entrevistes en profunditat sobre la tasca pastoral i social de l'església catòlica.

3.3. El cas de Ràdio Estel

El 28 d'octubre de 1994 s'iniciaven les emissions d'un dels mitjans més coneguts del panorama català, Ràdio Estel, l'emissora de l'Arquebisbat de Barcelona gestionada per la Fundació Missatge Humà i Cristià. El projecte, que engegava per fi després d'anys de preparació, comptava amb un equip jove que feia els seus primers passos en l'àmbit de la comunicació. La infraestructura era més aviat minsa: dos periodistes (Oriol Llop i Teresa Pou, encarregats de bastir la part informativa de l'emissora), un cap musical i un director, Santiago Ramentol, que posteriorment va nomenar en el càrrec a Teresa Pou.

La història de Ràdio Estel, que juntament amb el setmanari *Catalunya Cristiana* és un dels dos mitjans de comunicació de l'Arquebisbat de Barcelona, no està exempta d'alts i baixos i polèmiques. Sis mesos després de l'inici de les emissions, Ràdio Estel havia esdevingut un mitjà que havia consolidat un estil propi («un estil de companyia discreta i serena») malgrat les dificultats econòmiques: l'emissora es mantenia en bona part gràcies al personal voluntari, tant és així, que el diumenge 30 d'abril de 1995 la diòcesi de Barcelona va realitzar una col·lecta als temples en favor de Ràdio Estel.

Hi ha dos fets que expliquen perquè les dificultats de finançament que ha hagut d'afrontar l'emissora han estat constants des dels seus inicis. En primer lloc, tal com recordava Jordi Llisterri, director de *Catalunya Religió*, en un article de 2008, «els darrers responsables de beneir el projecte sempre han preguntat més “quan ens constarà” que “a qui arribarem”». D'altra banda, malgrat que l'emissora admet espais publicitaris, és selectiva quant a publicitat ja que, segons va admetre el president de Fundació Missatge Humà i Cristià Jaume Aymar a *La Vanguardia*, «el mateix caràcter de l'emissora condiona el to de la publicitat. A més, el paper de la publicitat en el conjunt de les emissions ha de ser discret i equilibrat. Més anuncis no signifiquen més audiència sinó, més aviat, el contrari».

Malgrat tot, en aquells primers moments era incipient el prestigi de l'ens fins i tot fora de l'àmbit eclesial. Tal com recorda Teresa Pou, l'emissora «tenia una projecció brutal, era un mitjà que, malgrat la seva petitesa, competia amb les emissores de primer nivell de Barcelona i de Catalunya». L'èxit d'audiència propiciava una valoració positiva d'aquella curta experiència. Segons referia Jaume Aymar, Ràdio Estel era escoltada «en molts hogars, establiments públics, en botigues, en taxis i, fins i tot, en quiròfans». Tot plegat va ser el

resultat d'una encertada programació musical combinada amb un esperit cristià que alguns qualifiquen com d'obert i integrador.

A mitjans de la dècada dels 1990, Cadena Cope i Ràdio Silenci eren les dues úniques emissores catòliques al panorama radiofònic de Catalunya. Ràdio Estel va néixer com una mena de contrapunt a la Cope, una emissora que emanava un estil conservador i espanyolista que tenia poc a veure amb l'estil de Ràdio Estel, que, segons refereix Teresa Pou, «volia arribar no només als convençuts, sobretot volia arribar a la gent allunyada de l'Església. I es volia que fos una emissora agradable i que pogués ser escoltada per tothom», per creients i no creients, una emissora «que no imposés sinó que proposés, que acostés i que fos útil. Això requeria d'uns equilibris difícils ja que «no podies desatendre la gent que buscava alguna cosa més —més aprofundiment— i alhora també havies de ser prou obert per no tancar portes al públic en general».

Ràdio Estel és potser un dels millors llegats que va deixar el bisbe Joan Carrera en l'àmbit de la comunicació eclesiàstica, però no l'únic. Carrera va ser un bisbe francament apreciat per molts, i la seva tasca, inestimable des del punt de vista de la cohesió social. Segons afirma Teresa Pou, «el bisbe Carrera va ser immens. Immens en el vessant públic però més immens encara en l'àmbit privat, en el tú a tú, en la seva feina diària guanyant-se la gent, fent petites conquestes pel que fa a la capacitat de tenir relacions franques i obertes amb sectors no creients de la població. Aquesta feina de xarxa la va brodar».

Sense dubte, l'esperit conciliador del bisbe Joan Carrera van marcar profundament aquells primers anys de funcionament de Ràdio Estel. Però a inicis de la dècada de 2000 tot va canviar dràsticament a pitjor. Amb el relleu de Carrera al capdavant de l'Arquebisbat de Barcelona l'emissora va iniciar un període marcat per un cert embogiment, durant el qual es va convidar a plegar a molts dels col·laboradors. «Ja no teníem al bisbe Carrera», recorda Teresa Pou, «ell va patir molt amb Ràdio Estel, i gràcies a la seva presència es van poder frenar les pressions del sector més conservador del bisbat. La seva fortalesa feia més soportable les coses a la direcció, ja que no ens arribaven tantes crítiques directes perquè ell era com una mena de filtre». La part de Ràdio Estel més oberta, més crítica, que incorporava també la crítica dins l'Església —no per fer-hi sang sinó per millorar-la— va resultar aniquilada com a conseqüència del relleu de Teresa Pou al capdavant de l'emissora, la qual cosa va propiciar un estil més conservador i un notable descens pel que fa a l'audiència.

Segons dades aportades per l'AIMC (Asociación para la Investigación de Medios de Comunicación) a inicis de 2018, Ràdio Estel comptava amb 13.000 oients diaris, 3.000 més que en relació amb l'últim estudi realitzat l'any 2017. Pel que fa a l'audiència acumulada, 34.000 persones tenen l'emissora com una de les seves preferides. Aquestes dades corroboren la lenta recuperació de l'emissora des que Jaume Aymar n'assumís la direcció l'any 2008 substituint Octavi Sánchez. Malgrat la millora viscuda durant els darrers anys, Ràdio Estel es troba lluny encara de recuperar l'extraordinària projecció que va experimentar durant la seva etapa d'or.

3.4. Altres mitjans de l'estat

La CEE (Conferencia Episcopal Española), que es «una institució permanente integrada por los obispos de España, en comunión con el Romano Pontífice, para el ejercicio conjunto de algunas funciones pastorales del episcopado español», compta amb diverses comissions episcopals orientades a vetllar per les diferents àrees en què opera l'ens. Una d'aquestes àrees és la Comissió de mitjans de comunicació. Per fer-nos una idea del panorama comunicatiu de temàtica religiosa a l'estat espanyol, resulta útil fer una ullada a l'apartat que la web de la CEE dedica a la informació socio-religiosa en alguns mitjans.

En primer lloc trobem Cadena Cope, una emissora confessional amb accionariat de la CEE que compta amb una destacable presència de programes dedicats a la religió com ara *El espejo*, *La linterna de la Iglesia*, *Iglesia Noticia*, *A grandes trazos*, a més de les habituals retransmissions de misses.

Trece TV és un altre dels mitjans amb accionariat de la CEE i també hi són predominants els continguts socio-religiosos i d'església. Alguns dels programes d'aquest canal són *Crónica de Roma*, *Misioneros por el mundo*, *Perseguidos pero no olvidados* i *Palabras de vida*. A més d'aquests programes també hi trobem documentals sobre l'Església i retransmissions de misses.

Fora dels mitjans promoguts des de la CEE, Radio Televisión Española (RTVE), a través dels seus principals canals, La 1 i La 2, ofereix nombrosos programes dedicats a la temàtica religiosa, tots ells d'àmbit catòlic a excepció de dos, *Shalom* (dedicat a la religió jueva) i

Medina en TVE (espai setmanal de la comunitat islàmica). La resta són: *Buenas noticias*, *El día del Señor*, *La Misa*, *Pueblo de Dios*, *Testimonio* i *Últimas preguntas*.

En l'apartat de diaris generalistes, *ABC* és un dels rotatius que més aposten pels continguts religiosos. Alguns dels millors experts en temàtica religiosa, com José Luís Martín Descalzo, Santiago Martín i Jesús Bastante, han passat per la redacció d'aquest diari del grup Vocento, fundat el 1903 per Torcuato Luca de Tena. *ABC* ofereix cada dijous el suplement *Alfa y Omega*, semanario catòlic de informació, lligat a l'Arquebisbat de Madrid.

Com comentàvem anteriorment, l'eclosió de les noves tecnologies ha propiciat l'aparició de nombrosos portals digitals dedicats a la IR. En aquest aspecte, destaca el cas de *Religión Digital*, una web aconfessional formada per un grup de periodistes catòlics (no a l'inrevés) laics «que quieren rendir, libre y autónomamente, un servicio importante y necesario para toda la comunidad eclesial (desde la jerarquía hasta el último fiel), que consiste en informar de todo lo que pasa en el ámbito religioso de la forma más profunda y más rápida». Dirigit per José Manuel Vidal i amb Jesús Bastante com a redactor en cap, el portal és un dels més llegits tant a Espanya com a fora. Malgrat que *Religión Digital* «intenta ofrecer una información profesional, plural y especializada», sectors més conservadors de l'Església han arribat a titllar-lo de «blasfemo e irreverente».

Disponible en set idiomes, *Aleteia* és un portal web evangelitzador nascut el 2013 de la mà de la Fundación para la Evangelización a través de los Medios (FEM). Amb base a Roma, la publicació arriba a més de 12 milions de visitants únics al mes. “Aleteia”, que és un mot que prové del grec i significa “veritat”, s'esforça per arribar al públic a través de les noves tecnologies, és una xarxa global amb nombrosos partners, des de mitjans de comunicació fins a persones individuals. Es tracta d'una iniciativa impulsada per laics catòlics amb l'acompanyament del Consell Pontifical per a les comunicacions socials i del Consell Pontifical per a la Nova Evangelització.

3.5. Dues revistes pioneres

Disponible en paper i online, *Ecclesia* és una revista confessional d'informació d'església pionera en el món hispà. Amb 77 anys d'història, es tracta d'una publicació que depèn de la CEE. Durant el concili vaticà va ser la revista encarregada d'informar des de Roma a Espanya i a Amèrica Llatina. Un aspecte destacable d'*Ecclesia*, és que per a molts ha estat una autèntica escola de periodisme catòlic. Antonio Pelayo, José María Javierre, Mons. Jesús Iribarren, Javier Fernández o Eloy García són només alguns dels periodistes que s'hi

van formar i sense els quals, no seria possible conèixer la informació religiosa que coneixem en l'actualitat.

El 1958 va néixer *Vida Nueva*, un setmanari d'informació religiosa que pretén esdevenir una veu compromesa dins de l'Església. Es defineix com una publicació de vocació universal i mirada a allò particular. Amb rigor, objectivitat i seixanta anys d'història, la revista és una veu compromesa de l'Església i no —tal com asseguren— “la veu” de l'Església. L'empresa editora de la publicació és PPC (Propaganda Popular Catòlica). Com en el cas de la revista *Ecclesia*, per *Vida Nueva* han passat il·lustres col·laboradors. El mestre de periodistes José Luís Martín Descalzo, que va dirigir la revista entre 1968 i 1976, va dir: «El grupo PPC era conciliar antes del Concilio, y es tradicional y conciliar después de él. Cree en la necesidad de renovar la Iglesia, pero está seguro de que esta renovación solo puede venir por un verdadero regreso por las raíces evangélicas».

3.6. Revista 21, cent anys d'història

Des de fa alguns anys col·laboro amb l'organització del Memorial Joan Gomis de Periodisme Solidari com a membre del mini jurat. La funció d'aquest petit comitè és inspeccionar totes les obres que es presenten i separar les que no són aptes pel fet de no complir els requisits mínims. Posteriorment, les obres passen a una altra fase en què un jurat decideix quins són els guanyadors. Durant la darrera edició del certamen (l'any 2018), en fer un primer cop d'ull a les candidatures, vaig veure que la Revista 21, que celebrava els seus cent anys de vida, havia presentat al premi en la modalitat de trajectòria periodística. Crec que en aquell moment no calia ser gaire perspicaç per deduir que el jurat trobaria bones raons per guardonar aquesta publicació amb motiu d'un esdeveniment tan notable com era el seu centenari. I no em vaig equivocar. El dijous 15 de novembre, Carlos Barahona i Tamara Cordero, director i redactora en cap de la revista, recollien en una cerimònia realitzada al Col·legi de Periodistes de Catalunya el XIII premi Memorial Joan Gomis de Periodisme Solidari en la modalitat de trajectòria periodística.

21, la revista cristiana de hoy, (anteriorment anomenada *21RS* i *Reinado Social*) va ser fundada el 1918 pel pare Calasanz Baradat, de la congregació dels Sagrats Cors. Tal com podem llegir a la seva pàgina web, es tracta d'una

«publicación mensual de contenido social e inspiración cristiana» que ha passat per molts períodes: va viure la República, la Guerra Civil i en certa manera es podria afirmar que és un prodigi de supervivència pels temps que corren.

A priori, sembla que la xifra de subscriptors amb què compta, 15.000 a tota Espanya (en va arribar a tenir prop de 100.000) no és gens menyspreable actualment per un mitjà d'aquestes característiques. Aquest fet, però, deixa de resultar tan estrany en saber que la qualitat dels seus reportatges ha estat reconeguda amb 15 premis de periodisme. D'altra banda, és destacable el fet que tant la seva edició en paper com la digital són d'una factura impecable. L'ideari i els principals temes d'interès de la revista (publicació feminista, familiar, amb especial atenció a la infància i l'educació; espai de diàleg entre creients i no creients; interès per mostrar la realitat de països i conflictes oblidats arreu del món, entre altres) així com la seva visió oberta de l'Església, «que somos todos los creyentes, y no solo la jerarquía», conformen els pilars bàsics d'una aposta moderna i reeixida.

Però, ¿quins són els reptes d'una revista cristiana d'avui? Segons va dir a *Foc Nou* Carlos Barahona el dia la cerimònia del Memorial Joan Gomis, «creo que al mismo tiempo que se tiene una perspectiva cristiana a la hora de evocar los problemas, también hay que escoger problemas que preocupan a la gente, porque no cabe duda que las personas tienen sus preocupaciones, por ejemplo la cuestión de los refugiados es un tema que preocupa mucho». La càrrega d'humanisme a l'hora d'escollir els temes que es poden trobar a la revista *21* fa que molta gent s'hi pugui sentir atreta malgrat no ser creient.

Segons Barahona, un factor clau de cara a la popularitat de la revista va ser la canonització del padre Damián, el missioner belga de la congregació dels Sagrats Cors que va donar la seva vida pels malalts de lepra a la llunyana Molokai (Hawaii). Revista *21* va treballar intensament per aconseguir la santificació del «màrtir dels leprosos», que finalment es va produir el 2009 amb el papa Benet XVI. Malgrat que ha passat gairebé una dècada des d'aleshores, des de la revista, diu Barahona «hablamos mucho del padre Damián porque nos ofrece un modelo que sigue siendo muy válido».

Pel que fa a la qüestió de quina és la funció de l'expert en informació religiosa, Barahona considera que aquest professional «ha de tener un sentido para captar problemas realmente humanos, como pueden ser por ejemplo la violencia en el seno de la familia o los derechos de gays y lesbianas, ya que Jesucristo no hizo ningún tipo de discriminación por ese motivo.

El tema de tratar estas cosas no quiere decir que no seamos parte de la iglesia. El hecho de que la revista naciera como una publicación de una congregación religiosa en el seno de la iglesia y en comunión con el pueblo de dios y con la jerarquía —y es como queremos que esté— no quiere decir que no podamos tratar todo tipo de temas. El mensaje evangélico es para todos y no se pueden excluir grupos. Hay cosas que pueden tener eco en la sociedad porque la gente se da cuenta que es cierto y que se puede apoyar».

D'altra banda, i tal com hem mencionat anteriorment, la revista *21* compta amb una representació important de dones dins de l'equip i els col·laboradors. Una de les col·laboradores habituals és Silvia Melero, que precisament també va ser guardonada al memorial Joan Gomis de l'any 2016 pel seu reportatge "La vida (invisible) bajo el plástico", amb el qual narra la situació dels immigrants que treballaven com a jornaleros al hivernacles d'Almeria. «Silvia tiene una gran sensibilidad para buscar y tratar esos casos de gente que vive en condiciones inhumanas. Y lo hace, además, con cordialidad. No simplemente presentando el problema y ya está si no con una implicación. Es una buena forma de tratar los asuntos. La prueba es que sin tratar necesariamente un tema de iglesia responde al ideal de la revista».

3.7. Premios ¡Bravo!

No tancarem el capítol sense fer una referència als "Premios ¡Bravo!", uns prestigiosos guardons atorgats per la CEE amb els quals es reconeix «por parte de la Iglesia, la labor meritoria de todos aquellos profesionales de la comunicación en los diversos medios, que se hayan distinguido por el servicio a la dignidad del hombre, los derechos humanos y los valores evangélicos». A punt d'arribar a les cinquanta edicions, la cerimònia d'entrega d'aquests reconeixements es produeix al gener de cada any. El jurat està designat per la CEMCS (Comisión Episcopal de Medios de Comunicación Social) i el premi compta amb diferents categories: Premio ¡Bravo! Especial, Premio ¡Bravo! Prensa, Premio ¡Bravo! Televisión, Premio ¡Bravo! Prensa, Premio ¡Bravo! Fotoperiodismo, Premio ¡Bravo! Nuevas Tecnologías, Premio ¡Bravo! Cine, Premio ¡Bravo! Publicidad, Premio ¡Bravo! Música, Premio ¡Bravo! Trabajo diocesano.

4. PIONERS DEL PERIODISME RELIGIÓS

4.1. Cristianisme renovador: Roser Bofill i Llorenç Gomis

Recordo quan va tenir lloc un dels meus primers contactes amb la informació religiosa. Corria l'any 2005. Feia poc que a casa meua havia començat a arribar cada mes *El Ciervo*, revista independent fundada el 1951 i editada des de Barcelona per a tota Espanya. *El Ciervo* és, sense dubte, la publicació degana de la premsa espanyola de pensament i cultura. Llorenç Gomis (Barcelona, 1931- 2005) en va ser un dels fundadors i la va dirigir per més de mig segle, fins la seva mort, el 31 de desembre de 2005. Doncs bé, un dia d'inicis d'aquell mateix any, vaig obrir *El Ciervo* i vaig llegir-ne l'editorial, una peça que acostumava a signar Llorenç. Portava per títol "Obispos conduciendo de noche" i feia referència a una carta pastoral signada pels bisbes de Vitoria, Tudela, Pamplona, Bilbao i San Sebastià, que amb «penitente actitud autocrítica» confessaven fraternalment les seves preocupacions vers la mala premsa projectada per l'església catòlica. Recordo molt bé la impressió que em va produir la seva lectura. Era el primer cop que llegia amb interès un text periodístic relacionat amb la religió. M'agradava el seu to, la seva manera d'enfocar el tema que tractava. No debades, Llorenç Gomis era un reputat mestre de periodistes i una de les plomes més brillants del país. Els seus llibres sobre periodisme, les seves editorials a *El Ciervo* i a *La Vanguardia*, els milers d'articles que va deixar durant la seva dilatada trajectòria periodística a aquestes dues publicacions i altres com ara *El Correo Catalán o Destino*, constitueixen un valuós mestratge per qualsevol persona jove amb ambicions periodístiques.

Si bé *El Ciervo* és una revista que sempre s'ha definit com de pensament i cultura, temes com la religió i l'espiritualitat han estat sempre recurrents a les seves pàgines. I, per descomptat, Llorenç Gomis, com a cristià i periodista (també poeta) que era, va dedicar molts editorials de la revista a tractar assumptes d'aquesta índole sempre amb el caràcter serè i el bon tarannà que caracteritzaven els seus escrits.

Una altra de les fundadores de *El Ciervo* va ser Roser Bofill (Barcelona, 1931- Barcelona, 2011), parella de Llorenç Gomis i una de les principals precursoras del periodisme religiós a Catalunya, gràcies, sobretot, a la seva tasca al capdavant de la revista *Foc Nou*, la qual va dirigir durant varies dècades, fins la seva mort. En un text que es pot llegir a la web de la revista, Roser Bofill n'explicava així l'origen: «L'any 1974 la Circular que editava el Centre

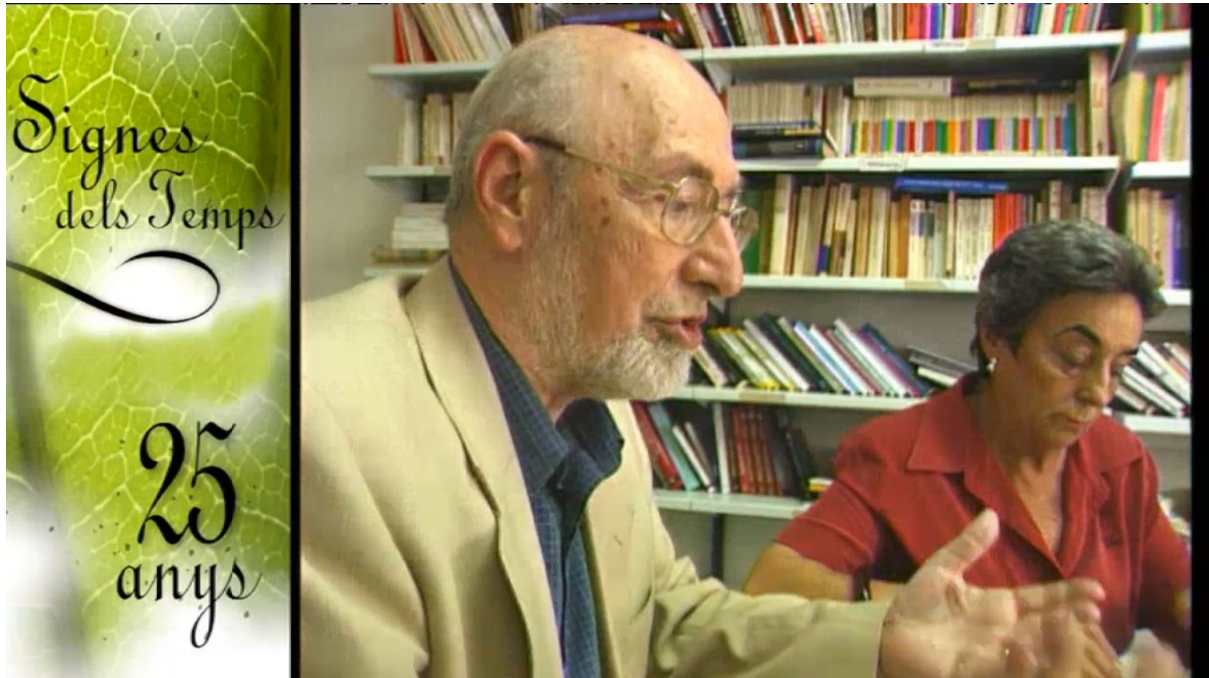
de Pastoral Litúrgica de Barcelona va voler ampliar la temàtica i aleshores és quan es va canviar el nom pel de *Foc Nou*. Des d'aleshores vaig dirigir jo la revista. Més tard, l'any 1976, va passar a ser editada per la mateixa empresa que edita *El Ciervo*».

Amb 45 anys de vida, *Foc Nou*, ha esdevingut un dels principals referents a Catalunya com a publicació cristiana d'orientació progressista. Segons remarcava Bofill, «des d'aquestes pàgines mai hem oblidat el Concili (Vaticà II)». Molts dels col·laboradors de la revista, hi afegia, «són persones profundament marcades per l'empremta que va donar a l'Església Joan XXIII i el Concili. L'entusiasme pel papa Joan i la doctrina conciliar l'hem anat passant, com qui transmet un tresor, als qui han vingut a treballar amb nosaltres més tard». Quant a la temàtica de *Foc Nou*, Bofill deia que «sempre hem volgut que respongui a l'evolució dels temps i seguint la pauta del Vaticà II i sent fidels a l'evangeli, mantenir un diàleg amb el món en què vivim». Aquesta idea de respondre com a publicació a l'evolució dels temps, ha quedat molt ben definida en els subtítols que al llarg dels anys, han anat acompanyant a la capçalera. Primer va ser *Foc Nou, revista de serveis cristians*. Més tard, “de serveis” als cristians. Finalment, l'equip va decidir suprimir-ne el subtítol, amb la idea que la revista fos, simplement, una publicació oberta a tothom, creients i no creients. No en va, l'equip de *Foc Nou* el formen encara en l'actualitat un grup de «gent independent, grans i joves, entre els quals hi ha laics, religiosos i preveres».

Per a Roser Bofill, *Foc Nou* és una revista crítica, perquè creu que dins l'església cal que hi hagi llibertat d'opinió. «La nostra és una veu lliure que dona el seu criteri davant dels fets, oferint una reflexió. Ho intentem fer sempre sense ferir i amb respecte però amb la llibertat que ens dona ser fills de Déu», conclouïa la periodista, que va ser guardonada amb la prestigiosa Creu de Sant Jordi l'any 2006.

Per fer-nos una idea entenedora del tarannà i la personalitat de Roser Bofill, es útil recordar al teòleg Juan José Tamayo quan deia que els intel·lectuals no s'instal·len còmodament en la realitat tal com és, sinó que es demanen com ha de ser i busquen transformar-la, «desestabilizan el orden establecido, despiertan las conciencias adormecidas y revolucionan las mentes instaladas». No és casualitat, per aquesta raó, que Roser Bofill fos un dels personatges escollits pel seu llibre *Cincuenta intelectuales para una conciencia crítica* (Fragmenta Editorial), un assaig que ofereix mig centenar de perfils d'homes i dones que entronquen amb la idea de l'intel·lectual compromès i crític en la línia de gent com ara Simone Weil, Albert Camus, Pere Casaldàliga o Maria Zambrano, entre molts altres que

també apareixen al llibre. En el seu retrat de Bofill, Tamayo remarca la idea que la periodista «fue considerada como pionera de la renovación de la iglesia posconciliar, como una cristiana avanzada, libre, que se situaba en posiciones políticas de izquierda».

Llorenç Gomis i Roser Bofill en una imatge del programa *Signes dels temps* emès el 2007.

Poc després de la mort de Roser Bofill, que es va produir un 19 d'octubre de 2011 a les 8 del matí, les revistes *El Ciervo* i *Foc Nou* (en va dirigir les dues) li van dedicar els respectius números monogràfics amb testimonis de molts dels qui la van conèixer. És destacable la gran quantitat de persones que, cadascú des de la seva experiència personal amb ella, van contribuir a donar forma a un retrat col·lectiu que ofería una idea molt clara de l'enorme influència que va exercir Roser Bofill en el seu entorn durant les quatre dècades que va estar vinculada al periodisme.

Amb el lema que la va acompanyar durant tota la vida «*faire face*» (fer front o afrontar), i fent ús d'un estil molt natural i entenedor («com si parlés»), Bofill va escriure centenars d'articles que van deixar constància d'una periodista compromesa amb el seu temps, marcada profundament pel Concili Vaticà II, devota de Joan XXIII («aque'l viejo bonachón, a quien quisimos casi como a un abuelo»), i disposada a compartir el seu pensament sobre el millor missatge cristià als qui l'envoltaven i la llegien.

4.2. Un vaticanista singular: Antonio Pelayo

«Toda la vida viendo a este hombre en el telediario y ahora me entero de que es sacerdote». És un dels comentaris que es poden llegir a sota de l'entrevista que li va fer el periodista Enric González a Antonio Pelayo Bombín (Valladolid, 1944) per a la revista *Jot Down* l'any 2013. A aquest comentari hi van respondre altres lectors manifestant també la seva sorpresa en descobrir que aquell reporter i vaticanista amb aire de dandi que havien estat veient als telenotícies d'Antena 3 durant gairebé tres dècades era també capellà catòlic. I no només això: tal com el descriu González, Pelayo és també cinèfil, políglota, *gourmet* i sabi, una sèrie de característiques que deixen clara la singularitat i les múltiples vocacions del personatge.

Malgrat que en la seva família no hi havia precedents («no era una familia en absoluto clericaloide, éramos buenos cristianos, sin más»), des dels onze anys, edat amb la qual va entrar al seminari l'any 1955, Antonio Pelayo ja volia ser capellà. I ho va aconseguir amb tenacitat i determinació, malgrat la resistència inicial dels pares i l'intent d'expulsió («no me ajustaba al patrón de seminarista clásico») de què va ser objecte per part de la Companyia de Jesús, que dirigia el seminari de Comillas, on el jove Pelayo va poder acabar estudiant els tretze anys de duració dels estudis, sis de seminari, tres de filosofia i quatre de teologia fins a la seva ordenació el 1968. Durant el seu últim any a Comillas, ja havia començat a escriure sobre cinema a la revista *Cinestudio*, fundada per José María Pérez Lozano i en la qual col·laboraven, entre altres, els joves José Luis Garci i Antonio Giménez-Rico.

Poc temps després, Pelayo va començar a dedicar-se a la informació religiosa al diari *Ya*, una publicació de caràcter confessional editada per Editorial Católica (Edica). Fundada el 1912 i desapareguda a les acaballes del mateix segle, Edica va publicar nombroses revistes, diaris i altres publicacions de temàtica religiosa. A *Ya*, Pelayo hi va entrar per substituir Antonio Montero —capellà aleshores ordenat bisbe auxiliar de Sevilla— com a redactor religiós. Fou en aquell moment quan el jove capellà val·lisoletà va decidir iniciar els estudis de periodisme a la Escuela Oficial de Periodismo, creada el 1941 pel règim militar franquista, recentment constituït després de la victòria dels sublevats durant la guerra civil. Però no va ser a l'escola on Pelayo declara haver après periodisme sinó a *Ya* al costat de Jesús Iribarren —aleshores redactor conseller i editorialista del diari—, el primer capellà secretari de la Conferència Episcopal («uno de esos curas vascos fenomenales, que había dirigido la revista

Ecclesia y hablaba alemán, francés, ¡ruso!»). La influència d'Iribarren, amb qui Pelayo va compartir despatx, va ser decisiva i va influir en gran mesura en la posterior decisió de Pelayo de marxar a París el 1976 com a corresponsal del diari *Ya*, una feina que li va oferir l'aleshores director de la publicació Aquilino Morcillo, en veure que bona part dels seus periodistes havien marxat a treballar al diari *El País*, creat el mateix any. Finalment, després d'un període de nou anys a la capital francesa, Pelayo va decidir marxar a Roma el 1985, encara com a corresponsal de *Ya*, més atret, segons confessa, per la cultura italiana que no pas per la idea de treballar en informació vaticana.

Antonio Pelayo durant la celebració de les seves noces d'or sacerdotals a Valladòlid el 10 de febrer de 2018 | Iglesia en Valladòlid FLICKR - Llicència Creative Commons

Pelayo tenia previst estar a Roma per un període de quatre o cinc anys però s'hi va quedar fins avui. Si bé anteriorment havia cobert dos conclaves com a enviat especial, no es va adonar de l'enorme interès que li oferia la informació religiosa fins el moment d'instal·lar-se a Roma, cosa que va coincidir amb la publicació de *El informe de la fe*, l'obra més famosa i de més ressò de Joseph Ratzinger. Sense dubte els anys següents degueren resultar apassionants per satisfer la curiositat omnímoda del val·lisoletà, que a més de poder acompanyar al papa Joan Pau II en els seus viatges per tot el món, va poder informar sobre temes diversos com ara cinema, economia, costums, política, enologia... Fins i tot va poder

entrevistar personatges tan reputats de la cultura italiana com Sofia Loren, Cicciolina i Federico Fellini.

Dels seus viatges com a periodista a la comitiva del papa va poder extreure valuoses lliçons que expressava així a *Jot Down*: «Veía como la Iglesia evolucionaba en un sentido u otro conociendo personajes más o menos importantes. Uno se da cuenta de que la evolución dentro de la Iglesia es muy complicada y, desgraciadamente, muy lenta, pero por otra parte inexorable. La fuerza de las cosas te obliga a evolucionar. Nadie puede negar que en estos últimos 50 años, que son casi los que llevo yo de vida informativa, la Iglesia ha experimentado muchísimos cambios».

Antonio Pelayo es defineix com a capellà progressista, malgrat que no ha fet carrera eclesiàstica, pel fet, diu de no tenir sensibilitat pastoral. «Lo de mi carrera eclesiástica no me lo he planteado porque considero que mi labor está más en el terreno de la información que en lo de ser obispo». No en va, es mostra crític amb l'Església Catòlica, els mecanismes interns de la qual coneix com molt pocs. Defensa la informació com a pilar de l'opinió pública i, per tant, de la democràcia. A 74 anys, continua treballant com a corresponsal d'Antena 3 a Itàlia i el Vaticà, col·labora —també com a corresponsal— amb la revista *Vida Nueva* i viatja sovint amb la comitiva del papa Francesc. Ha estat guardonat en diverses ocasions en senyal de reconeixement per la seva tasca informativa, gràcies a la qual en l'actualitat és considerat un dels més experimentats vaticanistes. El 29 de novembre de 2016 va rebre el Premio ¡Bravo! Especial 2016, concedit per la CEE, per la seva trajectòria en premsa, ràdio i televisió. En recollir el guardó, va dir: «En mis cuarenta años de oficio, he hecho un poco de todo pero, sin duda, mi especialidad ha sido el periodismo religioso, rara e incómoda especie no siempre apreciada por los colegas y no excesivamente amada por los jerarcas eclesiásticos».

4.3. Capellà amb clergyman: José María Javierre

Era un dia de primavera de 1958 quan un jove capellà aragonés que aleshores feia de rector al Colegio Español de Múnich va anar per primer cop a Sevilla. Era Dimarts Sant i pels carrers passava en processó el “Cristo de los Estudiantes”. El pas, d'execució simple segons els experts, «cobija uno de los mejores crucifijos de la Semana Santa, el de la Buena Muerte, obra de Juan Mesa en 1620». En veure la solemne desfilada, Javierre va quedar pres d'una gran admiració. Tant és així que es va fer membre de la confraria. Hi havia anat a la capital andalusa per uns dies i s'hi va instal·lar per sempre.

Aquell capellà que havia estudiat humanitats al seminari d'Osca, teologia a Salamanca i filosofia a Roma, es deia José María Javierre (Laja, Osca, 1924 - Sevilla, 2008) i havia anat a Sevilla a petició d'un grup de monges que necessitaven algú que escrivís una biografia del seu fundador, el Cardenal Spinola. Sabedor que Javierre ja havia escrit una petita biografia o reportatge de Pius X amb motiu de la seva beatificació, un amic comú el va posar en contacte amb les monges i li va donar 50.000 pessetes com a pagament anticipat per realitzar aquella feina. Amb els diners va poder atendre les necessitats de cara al segon semestre del curs de dos col·legials seus amb «becas vacilantes» al Colegio Español de Múnich, del qual en aquella època era rector. L'anècdota era referida per Javierre durant una entrevista que li va fer María Ángeles Fernández pel programa *Últimas preguntas*, de TVE.

Aquestes i altres contingències van acabar propiciant que Javierre acabés dedicant bona part de la seva vida als mitjans de comunicació. De fet, Pius X n'és responsable en gran mesura: segons recordava Javierre amb un gran sentit de l'humor a la mateixa entrevista a TVE, «siempre que voy al Vaticano y paso por delante del santo sepulcro de Pío X le digo: “tú tienes la culpa de que yo haya sido periodista y me vea metido en estos líos”». Perquè el cert és que aquella biografia va propiciar la seva participació durant dècades amb una llarga llista de mitjans. Primer amb la revista *Ecclesia* de la qual fou subdirector, després amb el diari *Ya*, pel qual fou corresponsal a Roma i enviat especial en diversos països del món. Va fundar la revista *Tierras del sur*, va ser promotor de la *Gran enciclopedia de Andalucía* i la *Gran enciclopedia de España y América*. Durant gairebé dues dècades es va dedicar a la televisió, primer amb el programa *Testigos de hoy*, de Canal Sur, amb el qual va divulgar l'església andalusa, i més tard com a director i presentador de *Últimas preguntas*. Al seu currículum cal afegir 36 llibres, la majoria dels quals eren hagiografies de Papes i fundadors d'ordres religiosos.

Tal com el recordava Antonio Lorca amb motiu de l'obituari que li va dedicar a *El País* el 20 de desembre de 2009, Javierre fou un «experto vaticanista y ferviente defensor del Concilio Vaticano II, conoció y profundizó en el mensaje de los Papas Pío XXII, Juan XXIII, Pablo VI, Juan Pablo I y Juan Pablo II, al cual acompañó en sus primeros 15 viajes».

José María Javierre en un moment de l'entrevista que li va fer María Ángeles Fernández a Sevilla per al programa *Últimas preguntas*.

A jutjar per la imatge que projectava a la televisió i l'estima que van manifestar per la seva figura alguns amics i mitjans de comunicació en els dies posteriors a la seva mort, Javierre no només va ser un excel·lent pioner del periodisme religiós sinó que a més va ser una persona francament estimada i entranyable. Un «defensor de les llibertats» —així el definiria Antonio Lorca a l'obituari que li va dedicar a *El País*— que va trencar molts motlles, com ara quan va decidir vestir-se amb clergyman en detriment de la sotana en les seves aparicions televisives. Defensor del paper de la dona tant a la societat com a l'Església, tampoc no s'estalviava crítiques quan se li demanava opinió sobre assumptes —encara no resoltos en l'actualitat— com ara la prohibició del sacerdoci per a les dones i del matrimoni pels sacerdots. «Me habría gustado haber visto una Iglesia más avanzada en este terreno», que va dir amb certa resignació.

Pel que feia a la relació entre els mitjans de comunicació i l'Església, Javierre solia dir que «los obispos no se fían de los periodistas y los periodistas, a su vez, no se fían de los obispos», de manera que, segons afirmava, «habría que conseguir una mayor cercanía. Que los creyentes y no creyentes fuéramos hermanos de verdad».

5.2. Un cronista humil: Jordi Piquer

La residència sacerdotal Sant Josep Oriol del barri de Les Corts acull una seixantena de mossens jubilats de les diòcesis de Barcelona, Terrassa i Sant Feliu de Llobregat. L'edifici, de quatre plantes, fa cantonada entre el carrer Joan Güell i el carrer del Remei. El silenci a

l'interior de la finca contrasten amb l'agitació de fora. Un cop a dins, demano per Mossèn Jordi Piquer, amb qui he quedat sobre quarts de cinc d'aquesta tarda de mitjans de novembre. Després de posar al corrent a Mn. Piquer de la meva presència, la recepcionista reprèn el brodat, el seu solaç enmig de tantes hores de quietud.

Mn. Piquer no es fa esperar i apareix de seguida, amb una carpeta sota el braç. Després de saludar-nos cordialment, em condueix fins a la biblioteca de la primera planta. La sala, tènuament il·luminada, està repleta de llibres perfectament ordenats. N'hi ha tants, que fins i tot la galeria hi han hagut de col·locar prestatges. Mn. Piquer em mostra algunes col·leccions, com ara les biografies de la BAC (Biblioteca de Autores Cristianos), la secció dedicada a biografies de sants, Joan de la Creu, Antoni Maria Claret, Josep Oriol, entre molts altres. El fons de la biblioteca es va enriquint a mesura que passen els anys ja que alguns dels mossens, en traslladar-se aquí, porten amb ells les seves col·leccions. «Però vine, siem, anem per feina que tu has vingut a treballar i no a veure la biblioteca», que diu.

El primer que fa un cop asseguts és treure de la carpeta un parell de pàgines fotocopiades del volum III del *Diccionari d'història Eclesiàstica de Catalunya*, d'Editorial Claret, un recull de personatges i esdeveniments rellevants de l'Església catalana realitzat per Albert Manent Ramon Corts i Joan Galtés. Mn. Piquer figura entre aquests personatges. «L'Albert, a qui coneixia, va voler posar-hi una noteta meva».

“Piquer i Quintana, Jordi (les Esglésies, Sarroca de Bellera, Pallars Jussà, 1936). Prevere i periodista. Es llicencià en teologia a la Pontifícia Universitat Gregoriana i obtingué el diploma de ciències de la comunicació a la universitat internacional d'estudis socials Pro Deo, de Roma. Periodista per l'Escola de Periodisme de l'Església (1972). Fou col·laborador del Dr. Ramon Cunill a l'oficina de premsa del bisbat de Barcelona i de l'oficina de premsa per a la llengua castellana durant el concili Vaticà II, a Roma. Des del 1975 és redactor d'informació de religió i societat a *La Vanguardia*. Col·labora a les publicacions del bisbat de Barcelona i a diversos programes religiosos de ràdio a Catalunya Ràdio i Ràdio Estel. Ha publicat *Vaticano II. Historia. Doctrina. Documentos* (1967), *La opinió pública en la Iglesia* (1965), *La impossible restauració* (1985; traduït al castellà), *José Manyanet, profeta de la família* (1984) i *Pere Tarrés o la radicalitat de la fe* (1987).”

Mn. Ramon Cunill i Puig, a qui va conèixer a inicis de la dècada de 1960, va ser el seu principal referent periodístic: «Vaig anar a estudiar teologia a Roma. I portat per l'afició al periodisme, als matins feia teologia i a les tardes, periodisme. I Ramon Cunill aquells anys va venir a Roma com a cronista de *La Vanguardia*. Aleshores jo treballava a l'oficina de premsa del Concili. En aquells moments vaig començar a ajudar-lo a elaborar algunes

informacions. En tornar a Barcelona, vaig començar a treballar amb ell al bisbat. Poc després van començar a demanar-li coses des de Madrid, quan el van fer portaveu dels bisbes i director de l'oficina d'informació de la CEE. Aleshores em va dir que necessitava un ajudant a la secció religiosa de *La Vanguardia* i va ser en aquell moment quan vaig entrar a treballar per ell en aquest diari». Els principals rotatius es van adonar que havien d'informar sobre el Concili, ja que es tractava d'un esdeveniment de primera magnitud. Llavors Ramon Cunill va proposar Mn. Piquer com a enviat especial de *La Vanguardia* a Roma, amb la missió per a fer una crònica diària de les sessions conciliars. Una grossa feina. «Sempre la informació és laboriosa però abans ho era més perquè havies de buscar la informació, fer la crònica, escriure-la a màquina, si podia ser, amb majúscules perquè es veiés més bé. I quan tenies la crònica feta, anar ràpidament a la central de teletips, que era al centre de Roma. Un cop allà, havies d'entregar-la als teletipistes, que l'havien de tornar a picar tota. I paties perquè veies que tenien unes grans piles de documents de tanta gent que necessitava enviar cròniques. Abans de l'era Internet, el "telex" era el sistema més ràpid». El 1975 Ramon Cunill va morir i Mn. Jordi Piquer va passar a ser responsable d'informació religiosa de *La Vanguardia*.

Com es compaginen les vocacions de capellà i periodista? Fora d'algunes etapes molt absorbents des del punt de vista informatiu (Concili II, conclaves i viatges de Joan Pau II o sínodes en què era enviat a Roma per donar suport al corresponsal del diari), Mn. Piquer admet que no s'ha dedicat a temps complet al periodisme. Com a sacerdot, des de l'any 1964, durant els caps de setmana ha prestat serveis a la parròquia de les Planes, de Vallvidrera. Entre setmana, ha estat capellà de col·legis, fent-hi classes de religió i eucaristies. En l'aspecte periodístic, «no he fet periodisme d'altres àmbits, sempre m'he reservat al tema religiós, que és on considerava que podia fer-ho menys malament», confessa.

A les 12 del migdia d'un 25 de gener de 2012, pocs mesos després de deixar el seu càrrec com a delegat de Mitjans de Comunicació de l'Arquebisbat de Barcelona i director del Full Dominical, Mn. Piquer va rebre de mans del Cardenal Arquebisbe de Barcelona Dr. Lluís Martínez Sistach el Premio ¡Bravo! 2011 en la categoria de Treball diocesà en els mitjans de comunicació. L'acta del jurat deia així:

“A Mn. Jordi Piquer Quintana, de la diòcesis de Barcelona, per la seva generosa entrega, durant més de trenta anys, al servei de l'Església Diocesana en l'àmbit de les comunicacions socials, els darrers com a Delegat de Mitjans de Comunicació. Durant aquest anys ha sabut informar amb qualitat professional de la

vida de l'Església diocesana i amb la seva disponibilitat ha ofert un valuós testimoni de apropament de l'Església als informadors”.

Mossèn Jordi Piquer a la biblioteca del primer pis de la Residència Sant Josep Oriol. | *Jordi Pacheco*

Què va significar aquest premi per a Mn. Piquer? «Jo ja estava pràcticament jubilat. Vaig rebre el premi amb un agraïment perquè era un reconeixement per part de l'Església que un havia treballat amb bona voluntat. Un amic meu de *La Vanguardia*, José Casán —un gran mestre—, deia: “quan et fan un reconeixement, cals ser humil per acceptar-lo”. Perquè no acceptar-lo si no tens una raó perentòria és un menyspreu».

Durant els seus anys de dedicació a l'oficina de premsa del bisbat, la funció de Mn. Piquer, entre altres, va ser la d'atendre les peticions i consultes dels periodistes. Comento amb ell aquella frase que va dir José María Javierre segons la qual els periodistes no es fien dels bisbes i els bisbes, al seu torn, no es fien dels periodistes. En aquest aspecte, Mn. Piquer considera que «la relació ha de ser sempre d'acolliment. L'informador fa una tasca pel bé públic. Per tant, jo diria que la primera actitud ha de ser d'un vot de confiança, d'un acolliment humà, cordial, reconeixent que l'informador fa una feina en servei del bé comú. “Nemo malus nisi probetur”, ningú és dolent si no es prova. Després, el resultat s'analitza». Existeix sempre aquesta actitud d'acolliment per part de l'Església cap a l'informador? «Diria que hi ha de tot. Ara bé, també és cert que hi ha gent d'Església, fins i tot bisbes, que els condiciona la seva timidesa. De vegades no és per mala voluntat, sinó per timidesa, pel record d'experiències negatives que han tingut... D'altra banda, també cal tenir en compte

el mitjà de comunicació, i la seva política religiosa. El mitjà és un actor públic, i de cada mitjà, la gent té un concepte, el qual pot generar una adhesió i fins i tot unes prevencions». Però vostè, com a cap de premsa de l'arquebisbat, si havia de filtrar les peticions, va haver de dir “no” en alguna ocasió? «El “no” no era meu. Jo feia d'advocat defensor si podia. Sempre que vaig poder, vaig mirar d'ajudar. Però no és el mateix dirigir una oficina de premsa que ser portaveu. No vaig ser portaveu de l'Església, cosa que, per altra banda, trobo que és molt difícil. Hi ha d'haver una gran confiança entre el bisbe de la diòcesi o el CEE i els seus respectius portaveus. Si no hi ha aquesta confiança, la feina del portaveu és molt delicada, per no dir impossible. Jo, aleshores, com a cap de l'oficina de premsa sempre deia que era un mediador, un intermediari, un gestor d'unes peticions, però com a oficina de premsa no faig declaracions. La meva feina s'acaba en el moment en què el periodista puja al despatx de l'arquebisbe. ¡Después ya vendrán los disgustos o las alegrías!», diu amb humor.

Ni als governs, ni a les grans empreses, a cap institució li agrada rebre crítiques per part de la premsa. En aquest aspecte, l'Església tampoc no és una excepció. Malgrat tot, segons Mn. Piquer «l'Església és legítim que sigui criticada. És una institució, té unes actituds, les persones tenim els nostres propis comportaments i reaccions, ningú no és perfecte. Portar una oficina de premsa és acceptar també crítiques perquè no sempre pots dir garantir un bon resultat de les gestions de peticions que reps. Per tant, si et critiquen, cal prendre exemple, aguantar i arreglar el que bonament puguis».

L'any 2015 va veure la llum *Joan Carrera. Un bisbe del poble*, una biografia a càrrec de Joaquim Ferrer i Francesc Teruel. L'obra, publicada sis anys després del decés del bisbe auxiliar de Barcelona, era una mostra més de la profunda empremta que va deixar Carrera durant la seva etapa al capdavant de l'arquebisbat. Així mateix, la iniciativa deixava entreveure la voluntat de mantenir viu el seu llegat. Mn. Jordi Piquer va conèixer bé al bisbe Carrera: «Va ser el braç dret de (Mn. Joan E.) Jarque com a fundador de *Catalunya Cristiana*. Carrera va escriure en aquest setmanari des que hi va entrar, fins que va morir, cada setmana un article que era molt llegit. Amb la seva senzillesa, amb el seu sentit popular, amb la seva bondat. Joan Carrera va ser un gran comunicador i en aquest àmbit va realitzar una gran tasca, malgrat que no tenia una formació periodística. De vegades jo li deia: “Senyor bisbe, els seus escrits són molt llegits, més del que vostè pensa” i ell em responia: “Sí, és cert, perquè escric coses que després em comenta molta gent!”».

Al llarg de tres dècades, Mn. Piquer va ser també molt llegit a *La Vanguardia*. Malgrat que li ho van proposar algunes vegades, mai va voler escriure articles d'opinió. «Em vaig voler reservar per la feina de cronista, d'informació base. Com a opinador, no saps mai si l'encertes o no. En canvi, com a cronista, tens sempre un mestre, un punt de referència, que és la realitat. El que ha passat, el que ha dit, el que els documents diuen. D'altra banda, també he de reconèixer que tota crònica té una certa orientació, tot i que en el meu cas, he tractat que aquest factor no domini gaire, i que s'hi imposi la realitat, per respecte al lector». Una cosa són els fets, i altra cosa són les opinions. Els fets són els que són, no es poden alterar. En l'actualitat, potser predomina excessivament l'opinió, que si bé és necessària, hauria d'estar fonamentada a partir dels fets, que sovint són menystinguts.

No m'agradaria tancar la trobada sense preguntar-li a Mn. Piquer sobre el papa Francesc, que s'ha guanyat el respecte de tants periodistes i mitjans i altres sectors de la població. «El Sant Pare, si pot, sempre és un bon comunicador, perquè es troba que la gent, l'escolta, reacciona, l'aplaudeix, i què ha de fer ell, si no servir-los? Fins i tot Benet XVI, amb la seva timidesa i el seu estil, potser més intel·lectual, també va ser un bon comunicador. Tots ho són una mica. Però Francesc és un altre estil. No és un europeu, és un llatinoamericà que ve de l'experiència pastoral directa amb el poble. La impressió que la gent té d'aquest papa és que toca de peus a terra, que és un home realista. Els papes o han sigut intel·lectuals o teòlegs o diplomàtics. Però últimament són pastors, que és el que han de ser els bisbes, per damunt de tot. Joan Pau II també era un pastor, tot i que, en aquest cas, de Polònia. Jo sempre dic que havia d'arribar un papa jesuïta, amb els seu sentit de Crist, de la devoció a la Mare de Déu. El papa és molt devot, és un cristià de devocions. Ha confessat que té la Sagrada Família al seu despatx, que té una Mare de Déu, un nen Jesús, Sant Josep. És un home senzill en la pietat, i això fa que arribi a la gent. És un gran papa pastor i un papa renovador molt en la línia del Concili Vaticà II».

Com en el cas de Roser Bofill, Llorenç Gomis, dels quals hem parlat anteriorment, Mn. Jordi Piquer pertany a una generació profundament marcada pel Concili Vaticà II, un esdeveniment del qual va viure la inauguració a Roma i els primers anys. «Hi havia molta feina a fer, molt per escoltar i per aprendre. Va ser tota una aventura». El concili va ser molt intens des de tots els punts de vista, però sobretot des del punt de vista de la informació. De fet, Mn. Piquer sosté que va haver-hi un abans i un després: «Fins al Concili encara hi havia la unió d'Església i Estat. Amb la declaració de llibertat religiosa —per mi un dels grans documents del Vaticà II—, el Concili va pràcticament anular la confessionalitat de l'Estat.

Això va significar, cap a l'interior de l'Església, una gran posada al dia, una gran reforma. I pel que fa a la projecció exterior, aquesta declaració va posar les bases pel diàleg de l'Església amb el món, a més de la seva inserció i la seva vocació de servei. Des dels inicis del concili, es va dir que l'Església havia de mirar-se cap endins per veure què calia reformar, i mirar cap a fora (els estats, altres religions i els germans cristians) per veure com s'havia de presentar. De cara als estats, la aconfessionalitat; de cara als altres cristians, el respecte i la fraternitat; de cara altres religions, el respecte».

Abans de marxar, parlem breument sobre el cas de Marco Tosatti i la seva implicació en el complot contra el papa Francesc durant el passat estiu. Aquesta mena de personatges «són un perill, s'excedeixen». Mn. Piquer aprofita l'ocasió per deixar constància d'una última cosa abans d'acomiar-nos. «Voldria deixar clar que un periodista ha de ser humil. Això és el que vaig aprendre a *La Vanguardia* al costat de gent com Llorenç Gomis, Josep Casán, Jaume Arias, César Molinero, Horacio Sáenz Guerrero, Joan Pedret, Carlos Nadal, Santiago Nadal o Lluís Permanyer per citar noms d'ara. No parlaven de la humilitat però la practicaven. La qualitat del periodista ha de ser la humilitat. Deia Casán una cosa: “Sempre hem d'escriure pensant que, d'allò que escrivim, sempre hi ha almenys un lector —i probablement més— que en sap més que nosaltres”. Aleshores, si el periodista deixa la seva feina de cronista humil de la realitat i passa a ser-ne protagonista, malament».

Abans d'acompanyar-me fins la porta, Mn. Piquer em mostra ràpidament la biblioteca del segon pis. Vol que hi vegi una una impressionant col·lecció de més de trenta volums sobre la història del cristianisme. És tan extensa —penso— que potser necessitaria dues vides per llegir-la. Abans de sortir, veig que la recepcionista ja té una companya amb qui fer petar la xerrada. Són dos quarts de set. D'aquí mig hora, toca rosari a la residència.

5. CONCLUSIONS

Un dels principals objectius d'aquesta investigació era determinar si encara eren vigents les idees referides per Furio Colombo fa dues o tres dècades en relació amb la IR. Especialment aquella afirmació que deia que «algo mantiene al periodismo religioso por debajo de la práctica normal periodística de la investigación». Doncs bé, en aquest sentit, si bé encara queda molta feina per fer, tal com ens recorda Jesús Bastante, «por fortuna, cada vez surgen más medios, como *Vida Nueva* o *Religión Digital*, que intentan ofrecer una información profesional, plural y especializada». Míriam Díez Bosch ens diu, al seu torn,

que periodisme «és treure a la llum allò què és nou, que és interessant, realment noticiable, útil per al públic». I ens posa en alerta: «cal moure's. Hi ha molts periodistes religiosos estèrils i mandrosos, que no s'aixequen de la taula. Els temes no es troben assegut al despatx. La vida és allà fora». Emili Pacheco, per la seva banda, no dubta a assenyalar la manca de vigència d'aquestes paraules de Furio Colombo. Segons Pacheco, el periodisme religiós està a l'alçada de qualsevol altre tipus de periodisme: «Hi ha mitjans especialitzats en informació religiosa que han denunciat situacions molt greus que s'han donat en el sí de l'Església. Avui dia el periodisme religiós compta amb molts i bons professionals».

Així mateix, aquesta investigació ens ha servit per constatar l'interès creixent que entre el públic desperta el fet religiós, així com la gran quantitat de mitjans que s'hi dediquen tant a Catalunya com a altres parts de l'estat. Els professionals que hem pogut entrevistar, Míriam Díez Bosch, Jesús Bastante o Emili Pacheco, són una prova fefaent de la qualitat i rigor amb què compta el periodisme religiós en aquests moments. Les seves respostes a les meves preguntes, incloses al capítol 6, serviran al lector per treure les seves pròpies conclusions.

Finalment, tal com deia el filòsof Joan-Carles Mèlich al programa *Paraules de vida* el passat 9 de desembre, «cal una educació de cultura religiosa, la qual cosa no té a veure amb una catequesi. Les escoles públiques d'aquest país s'haurien de prendre seriosament el fet religiós com a fet cultural. Si jo no sé qui era Moisès i veig l'escultura de Miquel Àngel em demanaré: "aquest senyor amb barba, qui era?" No puc entendre el món en el qual visc, la cultura occidental, amb la seva literatura, la seva música, la seva pintura, sense el fet religiós, sense *La Bíblia*».

Podríem dir, per tant, que conèixer o interessar-se pel fet religiós implica l'assoliment d'un bagatge cultural que ens converteix en persones més capaces d'entendre aquest món, ja que, tal com ens deia Jesús Bastante, la religió impregna gairebé tots els àmbits de la vida. El periodisme religiós és un pretext immillorable per accedir a aquest bagatge mil·lenari, un pretext que ens servirà per formar-nos tant en el sentit professional com personal.

6. BIBLIOGRAFIA/WEBGRAFIA:

- *Aleteia* [en línia]; ¿Quiénes somos? [data de consulta: 26/11/2018]; <https://es.aleteia.org/quienes-somos>
- **Beltrán, J.** (2016); [en línia]; Antonio Pelayo: “Sin comunicación, no puede haber comunión”. El corresponsal de *Vida Nueva* recibe el Premio Bravo Especial 2016 por su trayectoria periodística; *Vida nueva*; [data de consulta: 16/10/2018]; <http://www.vidanuevadigital.com/2017/01/25/antonio-pelayo-sin-comunicacion-no-puede-haber-comunion/>
- **Berger, Peter L.** (1981); *Para una teoría sociológica de la religión*. Barcelona, Kairós, 1981
- **Bru, Manuel M^a.** (2017): “Religiones y medios de comunicación”; Primereando, al ritmo de la iglesia de hoy [Blog de l'autor a *Alfa y Omega*]; [data de consulta: 26/11/2018]; <http://blogs.alfayomega.es/primereando/580-2/>
- **Casanovas, J.** (2007); [en línia]; “Religión, fundamentalismo y secularización”; *elpais.com*; [data de consulta: 16/10/2018]; https://elpais.com/diario/2007/12/21/opinion/1198191605_850215.html
- Catalunya Religió [en línia]; [data de consulta: 23/11/2018]; <https://www.catalunyareligio.cat/ca>
- **Colombo, F.** (1996); *Últimas noticias sobre el periodismo*; Anagrama; Barcelona
- **DRAE** [en línia]; Lorenzo Gomis [data de consulta: 29/10/2018] <http://dbe.rah.es/biografias/10960/lorenzo-gomis-sanahuja>
- *Diccionari d'història Eclesiàstica de Catalunya*, Vol. III; Editorial Claret, Barcelona, 1998

- **Díez Bosch, M.; Clavera, O.;** “Qüestió de Fe. Retrat dels diferents mitjans de comunicació especialitzats en temàtica religiosa; *Capçalera: revista del Col·legi de Periodistes de Catalunya*, ISSN 1135-1047, N°. 167, 2015, pàgs. 64-67
- **Diez-Bosch, M.;** Marzo de 2015. “Perfil del informador religioso especializado en el Vaticano”. *Palabra Clave* 18(1), 258-275. DOI: 10.5294/pacla.2015.18.1.11
- **Díez Bosch, M.;** (2016); [en línia] “¿Ser sacerdote y buen periodista? No tiene porqué ser incompatible”; *Aleteia* [data de consulta: 20/11/2018]; <https://es.aleteia.org/2016/12/03/ser-sacerdote-y-buen-periodista-no-tiene-por-que-ser-incompatible/>
- **Diez-Bosch, M.** (2006); “La información religiosa. Hacia una naturalización del periodismo religioso en los medios”. *Cross connection. Interdisciplinary communications studies at the Gregorian University*; Editrice Pontificia Università Gregoriana; Roma
- *Ecclesia* [en línia]; [data de consulta: 29/11/2018]; <https://www.revistaecclesia.com/>
- “Editorial Católica” [en línia]; Wikipedia; [data de consulta: 29/10/2018] https://es.wikipedia.org/wiki/Editorial_Cat%C3%B3lica
- *El Ciervo, revista de pensamiento y cultura*; Año 60, No. 720 (noviembre 2011).
- *El Senyal*, l'actualitat de la diòcesi de Girona; [en línia]; <http://www.bisbatgirona.cat/actualitat.php?idm=1&subpagina=3&subseccio=1> [data de consulta: 22/11/2018]
- *Flama* [en línia]; <https://www.flama.info/modules.php?name=notis-portada> [data de consulta: 23/11/2018]
- *Foc Nou*; Conegui'ns: <http://focnou.elciervo.es/index.php/conegui-ns> [data de consulta: 22/10/2018]

- Fragmenta Editorial <http://www.fragmenta.cat/ca/quisom/presentacio> [data de consulta: 22/10/2018]
- **Gomis, L.**; “Obispos conduciendo de noche”; *El Ciervo, revista de pensamiento y cultura*; Año 54, No. 648 (marzo 2005), p. 3
- **González, E.**; (2016); [en línia]; “Antonio Pelayo y Enric González o el maquiavelismo eclesiástico”; *Jot Down*; <https://www.jotdown.es/2013/04/antonio-pelayo-y-enric-gonzalez-o-el-maquiavelismo-eclesiastico/> [data de consulta: 29/10/2018]
- Herder Editorial [data de consulta: 18/12/2018]; <https://www.herdereditorial.com/quienes-somos/>
- “Homenaje a José María Javierre” (2010) [en línia]; *Últimas preguntas*; RTVE [data de consulta: 30/10/2018]; <http://www.rtve.es/alacarta/videos/ultimas-preguntas/ultimas-preguntas-homenaje-jose-maria-javierre/675852/>
- **Isern, J. J.** (2017) [en línia]; “*Paraules de vida*, un espai dominical i matiner de Catalunya Ràdio; Totxanes, totxos i mahons - El bloc de Joan Josep Isern; [data de consulta: 30/10/2018]; <https://blocs.mesvilaweb.cat/jotajotai/?p=280383>
- “Jaume Aymar, nou director de Ràdio Estel i Catalunya Cristiana” (2008); [en línia]; *tribuna.cat*; [data de consulta: 13/11/2018]; <http://www.tribuna.cat/cronica/afers-religiosos/18-09-2008-jaume-aymar-nou-director-de-radio-estel-i-catalunya-cristiana.html>; [data de consulta: 02/11/2018]
- **Lorca, Antonio** (2009) [en línia]; José María Javierre, sacerdote y periodista. defensor de las libertades y divulgador de la Iglesia; *El País* [data de consulta: 08/11/2018]; https://elpais.com/diario/2009/12/20/necrologicas/1261263602_850215.html
- **Llisterri Boix, J.**; (2012) [en línia]; “Petita història de Ràdio Estel”; *Catalunya Religió*; [data de consulta: 13/11/2018];

<https://www.catalunyareligio.cat/ca/blog/laeto-animo/petita-historia-radio-estel-171926>

- **Masclans, N.** (2018); [en línia]; “La religió esquerra els mitjans públics danesos”; *ara.cat* [data de consulta: 14/10/2018]; https://www.ara.cat/media/religio-esquerda-mitjans-publics-danesos_0_2102789728.html
- **Milán Díez, J.** (1985); [en línia]; “La información religiosa”; Cartas al director; *El país*; [data de consulta: 15/10/2018]; https://elpais.com/diario/1985/03/08/opinion/479084401_850215.html
- Pasión en Sevilla [en línia]; *ABCdesevilla* [data de consulta: 08/11/2018]; <https://sevilla.abc.es/pasionensevilla/hermandades/penitencia-semana-santa/martes-santo-ss/los-estudiantes.html>
- PPC Editorial [data de consulta: 18/12/2018] <https://www.ppc-editorial.com/quienes-somos>
- Publicacions de l'Abadia de Montserrat [data de consulta: 18/12/2018] <http://www.pamsa.com/pamsa/informacio/presentacio.html>
- “Ràdio Estel compta amb 3.000 oients diaris més, 13.000 en total” (en línia); Ràdio Estel [data de consulta: 08/11/2018]; http://www.radioestel.com/noticia_extendida.php?id=restel&idnot=5278
- “Radio Estel ha consolidado un estilo propio en medio año” [en línia]; Hemeroteca *La Vanguardia*; [data de consulta: 25/11/2018]; <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1995/04/23/pagina-48/34439171/pdf.html?search=r%C3%A0dio%20estel>
- “Radio y televisión: programación religiosa de la semana [en línia]; Conferencia Epsicopal Española [data de consulta: 25/11/2018]; <https://www.conferenciaepiscopal.es/radio-television-programacion-religiosa-la-semana/>

- “Religió i comunicació. L'actualitat religiosa des de Catalunya” [en línia]; *Catalunya Religió*; <https://www.catalunyareligio.cat/ca/qui-som> [data de consulta: 07/11/2018]
- “Religión digital ha sido la web que más daño ha inflingido a la Iglesia Católica” [en línia]; *Infovaticana* [data de consulta: 25/11/2018]; <https://infovaticana.com/2016/09/08/ojala-los-obispos-espana-hicieran-comunicado-religion-digital/>
- **Rubio Ferreres, J.M.** (1998) [en línia]; ¿Resurgimiento religioso versus secularización?; *Gazeta de Antropología*; [data de consulta: 15/10/2018]; http://www.ugr.es/~pwlac/G14_03JoseMaria_Rubio_Ferreres.html
- *Signes del temps* (2012) [en línia]; “Vaticanista”; TV3 a la carta [data de visionat: 20/11/2018]; <http://www.ccma.cat/tv3/alcarta/programa/vaticanista/video/4368730>
- “Un vaticanista ultracatólico fue quien escribió la denuncia de Viganò contra el Papa” [en línia]; Jesús Bastante, *eldiario.es* [data de consulta: 19/11/2018]; https://www.eldiario.es/sociedad/Papa_Francisco-Vaticano-abusos_sexuales-pederastia_en_la_Iglesia_0_808769264.html
- **Verdú, D. (2018)** [en línia]; “Un ex alto cargo del Vaticano acusa al Papa de encubrir abusos sexuales”; *elpais.com* [data de consulta: 19/11/2018]; https://elpais.com/internacional/2018/08/26/actualidad/1535270300_057389.html
- Vida Nueva Digital [en línia]; Quiénes somos [data de consulta: 26/11/2018] <https://www.vidanuevadigital.com/quienes-somos/>
- “Vídeo presentación conferencia corresponsal de Antena 3, Antonio Pelayo, en Figueroles” [en línia]; *Youtube*; [data de consulta: 26/10/2018]; <https://www.youtube.com/watch?v=s-Ss2lF5iNk>
- “Se va Jesús bastante, pierde *ABC* y la información religiosa” (en línia); *Religión Digital*; [data de consulta: 26/10/2018];

<http://blogs.periodistadigital.com/religion.php/2008/02/15/se-va-jesus-bastante-pi-erde-abc-y-la-inf>

7. ANNEXOS

7.1. Entrevistes íntegres

Jesús Bastante Liébana: «La información religiosa es una muy buena escuela periodística»

Jesús Bastante Liébana (Madrid, 1976) es uno de los más reputados periodistas especializados en información religiosa. Es redactor jefe de *Religión digital*, donde ingresó en 2008 tras un despido de *ABC* no exento de polémica. Sobre aquel episodio confiesa, no obstante, tener la conciencia tranquila y afirma estar agradecido al diario en el cual durante 13 años aprendió mucho de lo que sabe de periodismo. Como escritor, ha publicado las novelas *Cisma* i *Resucité de entre los muertos*, así más de una decena de ensayos entre los cuales destacan *Los curas de ETA*, *Setién. Un pastor entre lobos*, *El padre Ángel* y *Benedicto XVI. El nuevo Papa*.

¿Cómo llegó a dedicarse a la información religiosa, Jesús, fue por casualidad, interés? Empezó siendo muy joven...

Fue casi casualidad, pero lo cierto es que la información religiosa es una muy buena escuela periodística. Se habla de todo: política, cultura, arte, intrigas, educación, valores... Excepto, casi, de deportes, lo religioso impregna casi todos los ámbitos de la vida.

Comencé pronto en esto del periodismo, antes de comenzar la carrera de Periodismo. Mi primera intención fue, como la de muchos, ser corresponsal de guerra. Al final, pude cubrir dos conflictos de manera colateral. Pero acabé especializándome en información religiosa, y no puedo decir que me haya ido mal.

¿Quiénes fueron tus maestros o principales referentes?

Creo que hay magníficos periodistas en este país, pero si he de ser sincero, no tengo un “maestro” en particular. La primera maestra de un periodista debería ser la búsqueda de la verdad, y la mayor objetividad posible.

Me pregunto si para informar acerca de noticias religiosas sería mejor hacerlo desde un punto de vista aconfesional, o por el contrario, un periodista puede informar mejor sobre estas cuestiones siendo creyente. ¿Qué opina?

Ángel Herrera decía que un buen periodista católico, para serlo, ante todo debía ser buen periodista. La condición de creyente impregna toda la vida de una persona, sea o no periodista. No te puedes quitar tu condición de creyente, o de no creyente, al acabar tu jornada laboral. A un periodista de información religiosa se le tiene que exigir que busque la verdad, y que sepa de lo que habla. Si tu condición, creyente o atea, resulta un impedimento para hablar de ciertas cosas, o un prejuicio para hacerlo, mal vamos. Hay magníficos periodistas de información religiosa, independientemente de si creen en una determinada confesión, en otra, o en ninguna.

¿Por qué cree que es tan frecuente encontrar esa doble vocación sacerdote-periodista?

Creo que esa es una realidad que se daba, especialmente, hace algunos años. Ahora cada vez son más los periodistas que deciden dedicarse, desde el periodismo, a esta especialidad. Intentar llevar a cabo dos vocaciones, si de verdad lo son, no sé si es beneficioso para ambas. Aunque he de reconocer que hay magníficos periodistas que, además, son sacerdotes.

En los últimos años, en Cataluña se ha podido constatar un cierto renacimiento en la salud de los medios dedicados a la temática religiosa. Del resto de España, ¿qué diría?

Creo que el tema religioso interesa, y cada vez más, pero también que en los grandes medios las cuestiones que se abordan son extremadamente conflictivas: en estos meses estamos viviendo, por ejemplo, polémicas por la pederastia, los restos de Franco, las inmatriculaciones o la financiación de la Iglesia. También contamos con la figura del Papa Francisco, que ayuda mucho. Por contra, cada vez hay menos cultura religiosa: ya no se

pueden dar por hechas cuestiones que antes se daban por sabidas. Hoy, por ejemplo, debes explicar a algunos lectores qué es una diócesis, o por qué un cardenal no es necesariamente el superior de un obispo, etc.

Efectivamente, da la impresión de que todavía persiste en nuestra sociedad un alto grado de incultura religiosa. ¿Cree que, además de investigar y poner el dedo en la llaga, como es lógico, el periodismo religioso debería también formar a la ciudadanía en materia de religión o religiones?

Nuestra función es informar, y dentro de la información, por supuesto, se incluye la 'formación'. Pero no somos profesores, ni doctores en Teología. Creo que sí está en nuestra mano fomentar una cultura del diálogo y la tolerancia, también en materia religiosa, especialmente en un país como el nuestro, donde hasta hace poco estábamos acostumbrados a que solo hubiera una religión.

¿Cómo cree que está actuando la prensa en lo referente a los abusos sexuales a menores dentro del seno de la Iglesia? ¿Existen presiones por parte de la iglesia para acallar a los medios de algún modo?

Creo que la prensa generalista está llegando tarde a los temas de abusos, aunque por fortuna los digitales especializados llevamos tiempo denunciando esta realidad. En cuanto a la Iglesia española, lamentablemente su actitud sigue siendo a la defensiva, sin una auténtica intención de proteger a las víctimas, denunciar ante la Justicia y colaborar para erradicar esta lacra. Los obispos están más preocupados en dejar claro que la mayor parte de los abusos no se dan en la Iglesia, lo cual es cierto. La Iglesia no es, por fortuna, una cuna de pederastas. Pero, lamentablemente, durante muchos años sí que ha fomentado una cultura del encubrimiento.

En 1996, Furio Colombo en su libro Últimas noticias sobre el periodismo se mostraba muy crítico con la información religiosa de aquel momento. «En las democracias industriales, decía, se levanta una barrera en torno a la noticia religiosa, que es tratada con extensas citas textuales de los discursos del Papa o de los obispos y también con desenvueltos resúmenes destinados a contentar tanto al público como a la fuente religiosa». En resumen, decía que «algo mantiene al periodismo religioso por debajo de la práctica normal periodística de la

investigación». ¿Cree que esa afirmación aún conserva vigencia o se ha producido ya la apertura informativa definitiva?

Aunque las cosas van cambiando, todavía existe, al menos en España, una doble tendencia: anticlerical o clerical. Hay medios generalistas para los que el tema religioso siempre tiene un componente político, y otros —muchos de ellos propiedad de la institución— para los que todo lo que hace la Iglesia es bueno. Por fortuna, cada vez surgen más medios, como *Vida Nueva* o *Religión Digital*, que intentan ofrecer una información profesional, plural y especializada. Aunque todavía queda mucho por hacer.

*Entrevista realizada per correu electrònic el 29 d'octubre de 2018

Míriam Díez Bosch: «Hi ha periodistes que només són cronistes de la història vaticana. Però el periodisme és una altra cosa»

La gironina Míriam Díez Bosch és sense dubte una de les més destacades periodistes de casa nostra especialitzades en temàtica religiosa. Professora de la

Facultat de Comunicació Blanquerna de la Universitat Ramon Llull i directora de l'Observatori Blanquerna de Comunicació, Religió i Cultura, des de ben jove li va interessar la religió com a tema i com a dimensió de les persones, i hi va aprofundir a través del periodisme. Als 15 anys col·leccionava "Fulls Parroquials" i es passava hores a la biblioteca del Seminari de Girona. Allà es va anar forjant aquest interès, que la va portar a estudiar periodisme a la UAB als matins i teologia a la Facultat de Teologia per les tardes.

¿Quins van ser els professionals que més li van influenciar?

M'agradava molt seguir la informació religiosa mundial. El meu pare em retallava cada dia notícies de diaris que abordaven el tema, tinc encara molts d'ells. Seguia a vaticanistes italians com Luigi Accattoli, Marc Politi, Zizola... a la tele m'agradava seguir a Paloma Gómez Borrero, amb la qual amb el temps vam tenir molt bona relació i em va donar savis consells com ara entendre que Itàlia i per tant el Vaticà no és un lloc del sí o del no, sinó del "ni": tot és possible. Em fixava també en Henry Tincq de *Le Monde* i a Espanya seguia la informació religiosa en els mitjans generalistes i en els especialitzats, per descomptat amb revistes com *Vida Nueva* o *Ecclesia* però també bussejant en el difunt *Ya* i veient com els analistes tractaven el tema religiós. M'adonava que allí hi havia el camp en el qual jo volia jugar.

Em demano si per informar sobre notícies religioses seria millor fer-ho des d'un punt de vista aconfessional, o per contra, un periodista pot informar millor sobre aquestes qüestions si és creient. ¿Què n'opina?

Jo no crec que haguem de ser creients o militants per informar millor. Però sí que hem de ser professionals i conèixer el camp en el qual ens movem, perquè se'ns obriran les portes i tindrem accés a les fonts, serem legítimats pels altres i escollits a l'hora de rebre certes informacions. He vist catòlics fent pessim periodisme religiós, i ateus brodant de manera excel·lent la cobertura informativa religiosa. Depèn de qualitats personals i professionals, i d'una gran consideració a l'ètica de la professió. No crec en militàncies sense professionalitat.

En els darrers anys, a Catalunya s'ha pogut constatar un renaixement en la salut dels mitjans dedicats a la temàtica religiosa. De la resta de l'estat, ¿què en diria?

No ens posarem nostàlgics, però també és veritat que han desaparegut revistes, seccions, emissores, butlletins... però el món digital està brindant altres possibilitats. Veig que a poc a poc la gent s'adona de la necessitat de tenir mitjans que informin sobre les pròpies activitats i marcar també així l'agenda: l'Església genera notícies i no pot només esperar que siguin els altres que les difonguin, també cal tenir canals propis. I la formació també penso que a poc

a poc va millorant, nosaltres, ens n'adonem, tenim un postgrau en Comunicació i religió i ja és la 6a edició, i s'hi apunta gent de diferents llocs, no només catalans.

Fa la impressió que encara persisteix en la nostra societat un alt grau d'incultura religiosa. Creu que, a més d'investigar i posar el dit a la nafra, com és lògic, el periodisme religiós hauria també formar la ciutadania en matèria de religió o religions?

El periodisme religiós és un traductor. Tradueix aspectes transcendents i els formula de manera àgil i entenedora. Sí, penso que té un efecte pedagògic. Però la cultura arriba també per interès i curiositat, i de vegades el fet religiós desperta poca curiositat per ser tan institucional, burocràtic i avorrit. La fe és una altra cosa, però no se sap empaquetar bé.

¿Com creu que està actuant la premsa pel que fa als abusos sexuals a menors dins el si de l'Església? ¿Creu que aquesta exerceix algun tipus de pressió per fer callar els mitjans?

Hi ha un tipus de premsa generalista que està a l'aguait de casos i que de vegades negligeix la veritat darrere del sensacionalisme. Crec que els abusos sexuals per part del clergat són un escàndol que s'ha de tractar amb molt de respecte per les víctimes i que destapar casos és fer justícia, i l'Església ha de col·laborar sempre amb la justícia, i de vegades no s'ha fet bé. Als mitjans no se'ls fa callar, el que crec és que s'està intentant donar la major quantitat d'informació fidedigna possible. Durant molt de temps es va deixar de banda el tema i el silenci mai va ser rendible.

El 1996, Furio Colombo en el seu llibre Últimas noticias sobre el periodismo es mostrava crític amb la informació religiosa d'aquell moment. «En les democràcies industrials, deia, s'aixeca una barrera al voltant de la notícia religiosa, que és tractada amb extenses cites textuales dels discursos del papa o dels bisbes i també amb desimbolts resums destinats a accontentar tant al públic com a la font religiosa». I hi afegia, «alguna cosa manté al periodisme religiós per sota de la pràctica normal periodística de la investigació». Creu que aquesta afirmació encara conserva vigència o s'ha produït ja l'obertura informativa definitiva? Fa l'efecte que encara existeix aquesta tendència per part d'alguns mitjans a tractar així les notícies que vénen del Vaticà...

Hi ha alguns periodistes religiosos que són cronistes de la història vaticana, i ja està. No està malament, tenir documents és útil. Però el periodisme és una altra cosa. Periodisme és

treure a la llum allò que és nou, que és interessant, realment noticable, útil per al públic. I aquí cal moure's. Hi ha molts periodistes religiosos estèrils i mandrosos, que no s'aixequen de la taula. Els temes no es troben assegut al despatx. La vida és allà fora.

*Entrevista realitzada per correu electrònic el 29 d'octubre de 2018

Emili Pacheco Garcia: «El periodisme religiós compta amb molts i bons professionals»

Emili Pacheco (Màlaga, 1973) és llicenciat en periodisme per la Universitat Internacional de Catalunya. La seva carrera professional ha estat vinculada a la ràdio des dels seus inicis a Ràdio Estel, on va entrar a inicis de la dècada de 2000 a fer-hi pràctiques com a productor d'un programa de solidaritat i religió. Posteriorment, va col·laborar amb l'emissora com a *freelance*, presentant diversos programes i cobrint esdeveniments com ara les visites de Joan Pau II i Benet XVI. En l'actualitat és director de la revista *Foc Nou* i dirigeix i presenta el programa *Paraules de*

Vida a Catalunya Ràdio, un “espai obert per parlar d'actualitat i d'església” que amb el pas dels anys ha esdevingut un dels més veterans dins de la graella de l'emissora pública.

¿Quins han estat els referents que més l'han influït com a professional?

Dins el periodisme m'he especialitzat en el món de la ràdio. Des de molt jove escoltava molta ràdio i de tot tipus. Ràdios musicals, ràdios temàtiques i generalistes. No tinc referents concrets. Sempre he volgut agafar allò que considerava més bo o interessant dels comunicadors als quals seguia. Hi ha periodistes que sempre t'agraden més o menys pel seu estil a l'hora d'explicar les coses o que t'emmiralles per fer la feina d'una manera similar. Suposo que en el meu camp sempre et fixes en els periodistes que t'expliquen les coses d'una manera entenedora, clara i concisa, com han de ser els missatges a la ràdio, clars i concisos. Però també m'hi he fixat en aquells que tenen una molt bona capacitat

d'improvisació. Si hagués de posar noms, aquests periodistes serien Iñaki Gabilondo o Luis del Olmo, també altres com Gervasio Sánchez, encara que no faci ràdio.

¿Creu que per donar notícies religioses seria millor fer-ho des d'un punt de vista aconfessional, o pel contrari, un periodista pot informar millor sobre aquestes qüestions si és creient?

Crec que és indiferent. El periodista ha de fer la seva funció que és informar seguint uns protocols per tal d'oferir el relat d'uns fets amb veracitat i que estiguin contrastats. Si ets creient et pots sentir més identificat amb allò que expliques i això no resta credibilitat perquè sempre intentes ser objectiu i professional. Si no ets creient, ho veuràs amb certa distància i també ho hauràs de fer mantenint l'objectivitat i la imparcialitat. Crec que l'avantatge si ets creient és que potser bona part del llenguatge o de les especificitats d'aquest món religiós no les hauràs de preguntar o consultar prèviament perquè ja les coneixes.

¿Per què creu que en aquest àmbit és tan freqüent trobar la doble vocació sacerdot-periodista?

Doncs no ho sé amb certesa. Potser perquè abans la informació religiosa no interessava tant i llavors els sacerdots es formaven també en aquesta vessant més periodística per poder explicar la feina que feia l'Església. També és cert que l'Església s'ha dotat de mitjans de comunicació propis i això ha fet que, a banda de tenir periodistes laics, també tingui periodistes que són capellans. En aquest cas, serveixen de suport als laics que fan informació, sobretot quan s'expliquen determinats temes que poden ser més complexos, com ara la celebració d'un sínode de bisbes o el conclave que escull un Papa.

En els darrers anys, a Catalunya s'ha pogut constatar un renaixement en la salut dels mitjans dedicats a la temàtica religiosa. De la resta d'Espanya, què en diria?

S'ha produït un renaixement dels mitjans que aborden la informació religiosa potser perquè les noves tecnologies fan que sigui més fàcil. Hi ha diversos portals informatius sobre la temàtica religiosa, amb informació i opinió perquè pot ser, a nivell de costos, més barat de produir. També crec que és cert que si aquests mitjans han proliferat és perquè hi ha un interès per part de l'audiència i perquè l'Església en sí és generadora de molta informació, per bé o per malament, però en genera molta informació.

Fa la impressió que encara persisteix a la nostra societat un alt grau d'incultura quant a les religions. ¿Creu que, a més de ficar el dit a la nafra, com és lògic, el periodisme religiós també hauria de formar la ciutadania en aquesta matèria?

Sí, completament d'acord. La pedagogia s'ha de fer sempre. De fet, a Catalunya la Direcció General d'Afers Religiosos de la Generalitat en els últims 5-7 anys ha fet un esforç molt gran editant diferent tipus de material com ara guies didàctiques per conèixer el fet religiós i les seves particularitats. També en matèria social amb el significat de les festes que tenen un rerefons religiós, amb vocabulari, etc. Hi ha hagut incultura sobre el fet religiós potser perquè aquest tipus d'informació es deixa de banda als mitjans amb més audiències, i la informació religiosa només omple portades i obre Telenotícies quan són fets negatius que afecten l'Església com a institució.

¿Com creu que està actuant la premsa pel que fa als abusos sexuals a menors dins de l'Església? ¿Creu que existeix algun tipus de pressió per acallar els mitjans?

Crec que estan fent la feina que els correspon. Si hi ha situacions que s'han de denunciar i que són deplorables, els mitjans, un cop contrastades les versions amb les parts implicades, se n'han de fer ressò i explicar-ho i denunciar-ho. Jo crec que no s'exerceix cap pressió per tancar la boca als mitjans, almenys pel que jo conec i la meua experiència. Si una cosa ha fallat, i falla en moltes ocasions, és que l'Església en molts moments complicats ha callat i no ha sortit a defensar-se o donar el seu punt de vista. Això, a nivell de comunicació, és un greu error. En moments de crisi, l'Església i qualsevol altre entitat o empresa o organització, ha de sortir i donar la cara.

El 1996, Furio Colombo, en el seu llibre Últimas noticias sobre el periodismo es mostrava crític amb la informació religiosa d'aleshores. «En las democracias industriales, deia, se levanta una barrera en torno a la noticia religiosa, que es tratada con extensas citas textuales de los discursos del Papa o de los obispos y también con desenvueltos resúmenes destinados a contentar tanto al público como a la fuente religiosa». I hi afegia, «algo mantiene al periodismo religioso por debajo de la práctica normal periodística de la investigación». ¿Creu que aquesta afirmació conserva encara la seva vigència o s'ha produït ja l'apertura definitiva?

Crec que el plantejament que feia Colombo ara no està vigent. Hi ha mitjans especialitzats en informació religiosa que han denunciat situacions molt greus que s'han donat en el sí de l'Església. Un exemple és *Religión Digital*. Fa uns dies a la seva portada es podia llegir com el bisbe de Salamanca havia ofert una compensació econòmica a una víctima d'abusos per part d'un capellà. Avui dia el periodisme religiós compta amb molts i bons professionals. És un periodisme que està a l'alçada de qualsevol altre tipus de periodisme tot i que encara hi ha la tendència a deixar-lo com arraconat.

*Entrevista realitzada a Blanes el 30 d'octubre de 2018

7.2. Altres pioners i referents del periodisme religiós

En el capítol 4 hem fet referència a diversos personatges als quals podem qualificar, sense cap mena de dubte, com a pioners del periodisme religiós. Tanmateix, no són els únics. Ens hi hem referit a ells, però si haguéssim comptat amb més espai i temps per a aprofundir-hi, també podríem haver fet una aproximació a altres personatges com ara:

Mossèn Francesc Malgosa (1926), sacerdot, escriptor, periodista i poeta, cofundador, (juntament amb Mossèn Joan Evangelista Jarque) i sotsdirector del setmanari *Catalunya Cristiana*.

José Luis Martín Descalzo (1930-1991), sacerdot, escriptor i mestre de periodistes, durant més de dues dècades es va encarregar de la secció religiosa al diari *ABC* i va dirigir també, entre altres, revistes com ara *Vida Nueva* y *Blanco y negro*.

Manuel de Unciti (1931-1984), periodista i missioner, redactor del diari *Ya* i col·laborador en revistes religioses que estaven a la vanguardia durant els darrers anys del franquisme.

7.3. La religió als llibres

La nostra investigació sobre l'estat de la informació religiosa a Catalunya i l'estat espanyol seria incompleta si no considerés, ni que fos breument en aquest apartat d'annexos, el paper de diverses editorials que es dediquen, cadascuna amb les seves particularitats, a posar llum sobre el fet religiós i l'espiritualitat.

Un cas singular és el de Fragmenta. Nascuda l'any 2007 al barri de Gràcia, a Barcelona, Fragmenta és una editorial independent que publica llibres clàssics i d'assaig sobre totes les religions des d'una punt de vista aconfessional. El segell, amb Ignasi Moreta com a director editorial, publica una mitjana de 10 llibres per any, amb un tiratge d'uns 1.500 exemplars cada un de promig.

Un altre clàssic de les editorials barcelonines és Herder Editorial. Amb una trajectòria de més de 100 anys publicant llibres, Herder és pionera en la reflexió teològica i filosòfica i edita obres de tots els temps. Marcada pel compromís d'oferir el màxim rigor intel·lectual, l'editorial manté un constant diàleg interdisciplinar i interreligiós, amb un ampli catàleg en què convergeixen teologia, filosofia, religions amb altres obres dedicades a la psicologia, la sociologia, l'educació i els idiomes.

Amb més de mig segle de trajectòria, en l'àmbit català també destaca Publicacions de l'Abadia de Montserrat. El segell compta amb un fons editorial de més de 3.000 títols publicats en matèries com ara art, història, assaig, estudis de llengua i literatura, religió, música per a escoles i català per a neoparlants, entre altres. També es fa càrrec de l'edició quinzenal de revistes com ara *Serra d'Or*, *Piu-Piu*, *Documents d'Església* i *Qüestions de vida cristiana*, entre altres.

Fora de l'àmbit català, un dels segells amb més tradició pel que fa a les religions és PPC (Pensar, Publicar, Creer). Tal com podem llegir a la seva pàgina web, PPC és un segell editorial que treballa en l'edició de llibres religiosos i educatius, catequistes i revistes. Inspirada en l'Evangeli per a projectar-se dins la societat a partir del diàleg i amb una postura humanitzadora, PPC és una editorial confessional catòlica, laica i independent.

7.4. Les altres grans religions als mitjans

Pel que fa a la religió jueva, dins l'estat espanyol el panorama de mitjans i programes és divers. Tal com hem comentat breument en el capítol 3, a TVE destaca el programa *Shalom*, un espai dirigit i presentat per Coty Aserín i Gemma Igual i que s'emet el diumenge al matí.

En l'apartat de revistes, destaquen publicacions com ara *Raíces*, revista jueva de cultura publicada des de l'any 1986 a Espanya per Libros de Sefarad. Un altre cas és el de la revista

El Olivo, publicació amb més de quatre dècades d'antiguitat editada per Centro de Estudios Judeo-Cristianos.

En l'àmbit radiofònic, destaca el cas de Radio Sefarad, un projecte comunicatiu sense ànim de lucre de la FCJE (Federación de Comunidades Judías de España).

Finalment, pel que fa a la religió islàmica, a més del ja citat *Medina en TVE*, de RTVE, destaca el cas de Córdoba TV, un canal de televisió de contingut islàmic que va anunciar el seu tancament el passat mes de juny després de sis anys d'emissions.

D'altra banda, hi ha el cas de webIslam, un portal comunicatiu impulsat des de Junta Islámica que integra notícies, articles d'opinió, blogs, audiovisuals i materials molt diversos. El portal, que compta amb importants reconeixements, és present a Internet en espanyol, àrab, anglès i es defineix com una comunitat virtual oberta al diàleg i la creació de pensament.

En l'apartat de revistes, destaquen interessants propostes com ara *Awraq*, revista d'anàlisi i pensament sobre el món àrab i islàmic contemporani, *Al-Qantara*, dedicada a la civilització de l'islam clàssic, i *Al-Andalus Magreb*, una revista científica de la Universitat de Cadis dedicada a estudis àrabs i islàmics.